

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

на тему **КВІР-ІДЕНТИЧНІСТЬ У ПОВІСТЯХ Л. ДЕНИСЕНКО**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0358-у,
спеціальності 035 “Філологія”
освітньої програми “Українська мова та література”
спеціалізації 035.01 “Українська мова та література”

_____ Д. О. Корольчук

Керівник _____ канд. філол. наук

доц. Ю. Р. Курилова

Рецензент _____ канд. пед. наук

доц. О. А. Слижук

Запоріжжя

2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: *філологічний*
Кафедра: *української літератури*
Рівень вищої освіти: *магістр*
Спеціальність: *035 "Філологія"*
Освітня програма: *"Українська мова та література"*
Спеціалізація: *035.01 "Українська мова і література"*

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри української літератури
_____ Н.В. Горбач
26 жовтня 2018 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ
Корольчук Дар'ї Олександрівні

1. Тема роботи *Квір-ідентичність у повістях Л.Денисенко*
керівник роботи
Курилова Юлія Романівна, кандидат філологічних наук, доцент
затверджені наказом ЗНУ від 24 травня 2019 р. № 781-с.
2. Термін подання студентом роботи – 25 грудня 2019 року.
3. Вихідні дані до роботи: повісті «Забавки з плоті та крові», «Майя та її мами», «Сарабанда банди Сара» та «Танці в масках».
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
 1. Розкрити сутність поняття «квір-ідентичність»;
 2. Дослідити методологію «квіру»;
 3. Проаналізувати складові поняття «квір»;
 4. З'ясувати складові поняття «квір» на конкретних прикладах з прозових творів;
 5. Показати специфіку образів, в яких наявні елементи «квір».

5. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Доц. Курилова Ю.Р.	30.10.2018	30.10.2018
Перший розділ	Доц. Курилова Ю.Р.	18.03.2019	18.03.2019
Другий розділ	Доц. Курилова Ю.Р.	15.08.2019	15.08.2019
Висновки	Доц. Курилова Ю.Р.	15.11.2019	15.11.2019

6. Дата видачі завдання - 05 вересня 2018 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз; укладання бібліографії	Жовтень 2018 р.	
2.	Добір фактичного матеріалу	Січень - лютий 2019 р.	
3.	Написання вступу	Травень 2019 р.	
4.	Підготовка розділу 1	Травень - Червень 2019 р.	
	Написання розділу 2	Липень 2019 р.	
6.	Формулювання висновків	Жовтень 2019 р.	
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	Листопад – грудень 2019 р.	
8.	Захист роботи	Січень 2020 р.	

Студент _____ Д.О. Корольчук

Керівник роботи _____ Ю.Р. Курилова

Нормоконтроль пройдено.

Нормоконтролер _____ О.А.Проценко

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра "Квір-ідентичність у повістях Л.Денисенко" містить 62 сторінки. Для виконання роботи опрацьовано 60 джерел.

Мета дослідження полягає в аналізі та вивченні творів: «Сарабанда банди Сари», «Забавки з плоті і крові», «Майя та її мами» та «Танці в масках» Л.Денисенко з погляду гендерного аспекту, а саме квір-ідентичність.

У процесі написання роботи виконано такі **завдання**:

- розтлумачено поняття «квір-ідентичність»;
- досліджено методологію «квіру»;
- проаналізовано складові поняття «квір»;
- з'ясовано складові поняття «квір» на конкретних прикладах з прозових творів;
- показано специфіку образів, в яких наявні елементи «квір».

Об'єкт дослідження: повісті «Сарабанда банди Сари», «Забавки з плоті і крові», «Майя та її мами» та «Танці в масках».

Предмет дослідження: гендерний аспект, а саме квір у повістях «Сарабанда банди Сари», «Забавки з плоті і крові», «Майя та її мами» та «Танці в масках».

Методи дослідження. Під час дослідження реалізовано поєднання герменевтичного та гендерного аналізів, також застосовано структурно-типологічний метод.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше досліджено елементи квір-ідентичності у повістях Л.Денисенко.

Сфера застосування одержаних результатів у тому, що вони можуть бути використані в наукових працях, які стосуються теорії гендеру та соціальної психології.

Ключові слова: ГЕНДЕР, КВІР, ЛГБТ, ІДЕНТИЧНІСТЬ, СЕКСУАЛЬНІСТЬ, ГОМОСЕКСУАЛЬНІСТЬ.

ABSTRACT

Master's qualification work «Gender Identity in L. Denysenko's Novels» contains 62 pages, 60 sources were processed for the execution of the work.

The aim of the work: to analyze and study the works: «Sarah's Band Sarabanda», «Flesh and Blood Fun», «Maya and her moms» and «Mask Dancing» by L. Denysenko from a gender perspective.

In the process of writing the work, the following **tasks** were performed:

- was explained the concept of queer identity;
- was investigated the methodology of "queer";
- were analyzed the components of the concept of "queer";
- were found out the constituent concepts of "queer" on concrete examples from prose works;
- was showed the specificity of images in which there are elements of queer.

Object of study: the novels "Sarabandagang Sarah", "Fun with flesh and blood", «Maya and her moms» and "Masked Dancing".

Subject of research: gender, namely queer in the stories of «Sarabandagang Sarah», «Fun with blood and flesh», «Maya and her moms» and «Mask dancing».

Research methods. During the study, a combination of hermeneutic and gender analyzes was implemented, and a structural-typological method was applied.

The scientific novelty of the work is that the elements of queer identity were first explored in L. Denysenko's stories.

The scope of the results obtained is that they can be used in scientific works related to gender theory and social psychology.

Keywords: GENDER, QUEER, LGBT, IDENTITY, SEXUALITY, HOMOSEXUALITY.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. КВІР-ТЕОРІЯ ТА КВІР-ІДЕНТИЧНІСТЬ ТЕМАТИЦІ ҐЕНДЕРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	10
РОЗДІЛ 2.НІВЕЛЮВАННЯ ҐЕНДЕРНИХ НОРМ ЯК ОЗНАКА КВІР-ІДЕНТИЧНОСТІ	25
2.1. Явище трансвестизму: стратегії інтерпретації.....	25
2.2. ЛҐБТ: проблема толерантності.....	36
2.3. ЛҐБТ: психологія представників спільноти.....	46
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60

ВСТУП

Гендерна теорія в Україні наразі розвивається на достатньому рівні, але окремий аспект. Поняття "гендер" міцно увійшло в науковий та політичний дискурс українського суспільства, тому він є легітимований на національному рівні, зокрема, в законодавстві та державних програмах по досягненню гендерної рівності. Як відомо про гендерну рівність та гендер загалом, почали говорити з часів хвиль фемінізму, тобто, коли жінки почали вимагати рівності в усіх відношеннях. Т.Марценюк у своєму дослідженні зазначає: «Третя хвиля пов'язана із епохою постмодернізму і постструктуралізму – це 1990-ті роки. Оскільки активізм не забезпечив повністю очікуваних результатів, змінюється підхід до постановки проблеми. Теорія влади М. Фуко застерігає: навіть якщо нас напряду не контролюють, навіть своїм активізмом ми вписуємося у владну систему, граємо за її правилами. Тому боротися не має великого сенсу. Натомість на рівні ідентичностей, програвання власних соціальних ролей ми можемо змінювати світ – самотужки вдаватися до альтернативних, менш «жорстких» і традиційних гендерних і сексуальних ролей. З'являється поняття «квір» (queer) активізму – критики нормативності»[30, с. 19] можемо зазначити, що термін «квір» відносно новий для українського літературознавства, та й суспільства загалом, більшість можуть навіть не знати, що таке «ЛГБТ».

Але термін "квір" в науковому та публічному дискурсі пострадянського простору ще не є широкоживаним та зрозумілим, та зазвичай характеризується суспільством негативно. Зважаючи на досить активний розвиток тематичних напрямків гендерних досліджень в Україні, дослідження тематики квір знаходяться у стадії становлення і є, в основному, спробами інтерпретації праць західних квір-теоретиків. Гендерні студії є міждисциплінарним полем дослідження процесів соціальних змін сучасних суспільств, громад та родин, проблематики гендерних нерівностей, ключових елементів феміністичної та квір теорії, практик громадського активізму".

Більш зрозумілим та вживаним поняття "квір" є в активістському ЛГБТ-середовищі. Це обумовлено, зокрема, тією обставиною, що методологічний інструментарій квір-теорії спрямований на переосмислення поняття "норми", а також засоби і обмеження конструювання статі, сексуальності, гендерної ідентичності. Гендерна ідентичність – це достатньо складне поняття, людина може сприймати себе так, як вона хоче, саме цей постулат є центральним для квір-теорії. З підвищенням цінності індивідуальності людини та її свободи, яке наразі відбувається у суспільстві, гетеронормативність, тобто «нормальні» стосунки, починає піддаватися критичному перегляду в різних сферах суспільної свідомості.

Усвідомлення впливу принципу гетеронормативності на характер гендерних відносин, розмивання меж традиційних гендерних ідентичностей, виникнення феномену неосексуальностей у сучасній культурі призвели до виникнення нового феномена, який не завжди прихильно сприймається суспільством, зокрема й українським, – «queer-ідентичність».

Питання квір-теорії та квір-ідентичності досліджують багато західних та українських дослідників, серед них: Я.Бондарчук[2], А.Войтовська[3], Д.Галберстам[5], І.Жеребкіна[15], Н.Копилова[24], Т.де Лауретіс[59], Т.Марценюк[27], А.Марчишина[31], А.Номеровська[36], В.Суковата[41], Т.Червінська[46], В.Чернецький[47] та інші.

Мета дослідження: виявити елементи квір-ідентичності в повістях «Сарабанда банди Сара», «Майя та її мами», «Танці в масках» та «Забавки з плоті і крові» Л.Денисенко.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- розтлумачити поняття «квір-ідентичність»;
- дослідити методологію «квіру»;
- проаналізувати складові поняття «квір»;
- з'ясувати складові поняття «квір» на конкретних прикладах з прозових творів;
- показати специфіку образів, в яких наявні елементи «квір».

Об'єкт дослідження: повісті «Сарабанда банди Сара», «Майя та її мами», «Забавки з плоті та крові» та «Танці в масках» Л.Денисенко.

Предмет дослідження: елементи квір-ідентичності в повістях Л.Денисенко.

Методи дослідження: Під час дослідження реалізовано поєднання герменевтичного та гендерного аналізів, також застосовано структурно-типологічний метод.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше досліджено повісті Л.Денисенко на наявність в них елементів квір-ідентичності, вперше досліджено образи творів з точки зору гендерної проблематики.

Практичне значення одержаних результатів у тому, що вони можуть бути використані в подальшій розробці творчості авторки саме з боку гендерної ідентичності, в соціологічних, гендерних та психологічних працях.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, двох розділів, висновків (3 сторінки), списку використаних джерел (60 найменувань, поданих на 6 сторінках).

РОЗДІЛ 1

КВІР-ТЕОРІЯ В ТЕМАТИЦІ ГЕНДЕРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Наразі в українській прозі з'являються твори, які прямо або опосередковано порушують тему нетрадиційної сексуальної орієнтації. Зокрема можемо назвати твори Т. Малярчук, Н. Сняданко, М.Матіос та Л.Денисенко, де авторки кожна у свій спосіб долучаються до обговорення питання гомосексуальних та лесбійських стосунків, увага до якого значно посилюється у ХХ ст., але наразі також велика увага надається квір-тематичі.

Гендерна теорія охоплює широке коло питань: гендер, гендерні ролі та стереотипи, категорії фемінності й маскулінності та істотно новим розділом в гендерній теорії є квір-теорія. В словнику гендерних термінів, поняття квір має таке тлумачення: «узагальнюючий термін для позначення всіх сексуальних і гендерних меншин. Варто зазначити що передусім «квір» - це політичне слово, яке колись було образливим. ЛГБТ-спільнота почала називати себе «квір» ще на початку 90-х, під час епідемії СНІДу[48]. В англійській мові слово «queer» означає дивний, своєрідний, однак наприкінці ХІХ століття воно набуло нового відтінку й почало вживатися в якості зневажливого позначення гомосексуальних відносин. Сьогодні вживання терміну «квір» носить суперечливий характер»[17]. Тобто бачимо, що це поняття має розгалужене тлумачення і кожне з них є суперечливим щодо свого співіснування. В праці О.Щотки поняття «квір» тлумачиться набагато ширше: «Поняття «queer» (у перекладі з англійської «дивний», «ненормальний», «педік») вживалось спочатку як образливе сленгове позначення гомосексуалів, слово поступово стало звичним для гей-активістів і гендерних теоретиків та змінило оціночну конотацію»[51, с. 196].

Вивчення та дослідження явища «квір» спочатку починалося в західних країнах, як вказано в дослідженні В.Суковатої: «політико-практична актуальність квір-досліджень на Заході стимулювалася суспільними

емансипаторними рухами і фемінізмом «другої хвилі», який виступив із різкою критикою традиційної ієрархічної науки, освіти, соціальних практик та поділу світу на бінарні опозиції «жіноче»-«чоловіче»[41, с. 1].

Свою дефініцію терміну «квір» також виголошує науковець А.Марчишина: «квір» – родова назва особи з гендерною ідентичністю, відмінною від усталених стереотипів дуальності. Квір – це інший, незвичний, нестереотипний індивід (персонаж), який відрізняється на тлі інших традиційно гендерованої більшості. Особа, яка ідентифікує себе як «квір», може бути геєм, лесбійкою, бісексуалом, трансгендером, гендерно нестійкою тощо»[31, с. 40].

Іноді цей термін використовується для позначення всіх людей, які мають сексуальну орієнтацію, яка відрізняється від гетеросексуальної, невизначену з точки зору біологічної статі анатомію і фізіологію, транс-або інтергендерну ідентичність. Крім цього слово «квір» можуть використовувати як синонім поняття «представник ЛГБТ-спільноти», або вживати по відношенню до людей, які не хочуть ідентифікувати себе з конкретною статтю або сексуальністю. В останньому випадку ідентичність квір-людини виходить за рамки бінарної моделі «чоловік - жінка».

Також своє визначення поняття «квір» подає дослідник Д.Гудима зазначаючи, що це поняття використовується для позначення як ЛГБТ (ця аббревіатура використовується для «маркування» всіх сексуальних меншин – лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерів) і людей поза традиційними гендерними ідентичностями (інтерсексуалів), так і гетеросексуалів, які практикують БДСМ (бандаж, дисципліну, домінування, підпорядкування, садизмі мазохізм), а також статеві стосунки з декількома партнерами або виявляють іншу сексуальну поведінку, що виділяє їх з гетеросексуального поля[7, с. 33].

Галузь «квір»-досліджень також була в полі зору дослідниці Т.Марценюк, з цього приводу вона зазначає: «На сьогодні гендерні та квір (queer) студії як галузь соціальних наук швидко розвиваються, продукуючи нову термінологію

для пояснення як уже існуючих, так і досить нових соціальних феноменів. Одним із важливих термінологічних понять квір студій (поряд із сексуальною орієнтацією) є гендерна ідентичність (genderidentity)»[27, с. 96].

У праці Д.Галберстам також зазначено, що найгостріші і найтриваліші дискусії у квір-студіях точаться довкола питань дисциплінарності й методології. У студіях культури стверджують, що соціологічні методи збору, обробки та презентації даних про сексуальність, тобто опитування й інші методи соціальних досліджень, радше детальніше розповідають про наперед відомі сексуальні системи, а не виявляють щось досі невідоме. Хоча наразі, як повідомляє дослідниця: «у соціальних науках вважають, що студії культури звертають мало уваги матеріальним аспектам квір-життя. І хоч в академії без упину тривають розмови про важливість міждисциплінарних студій, загалом до таких робіт в університетах ставляться не надто схвально»[5, с.51]при наявності такого рівня толерантності в українському суспільстві це несхвальне ставлення не вважається дивиною, якщо б було навпаки, то це справді було б проривом в українській науці.

Також дослідниця Н.Копилова зазначає, що «квір»-дослідження в основному займаються аналізом альтернативних гендерних та сексуальних ідентичностей, соціокультурного досвіду «квір»-суб'єктів у різних сферах культури тощо[24, с. 5].

Ще однією галуззю квіру науковці називають «квір»-методологію, дослідниця Д.Галберстам зазначає: «квір-методологія» є поєднанням критичного аналізу текстів, етнографії, історичних студій, архівних досліджень і творення таксономій. Я називаю цю методологію «квір», бо вона прагне бути чутливою до різних джерел інформації про жіночу маскуліність і виявляє певну нелояльність до конвенційних дисциплінарних методів»[5, с. 51]. Далі дослідниця також зазначає, що «квір-методологія» намагається поєднати методи, що їх часто вважають непоєднуваними, й ігнорує академічний примус до дисциплінарної когерентності[5, с. 53].

Поняття «квір» також аналізує Е.Грос: «В понятті queer об'єднуються сексуальні практики, цілі та об'єкти – як гетеросексуальні, так і гомосексуальні, які в традиційній культурі маркуються як девіантні сексуальні практики і девіантні цілі і об'єкти будь-яких видів»[56, с. 145], бачимо, що в суспільстві та культурі «квір» характеризується як той, що відрізняється від загальноприйнятих соціальних стандартів.

В праці Т.Червінської вказано, що дослідження квір беруть початок з гендерних студій. Гендерні дослідження – це дослідження формування, відтворення і репрезентації статі в її соціальних вимірах. Як самостійна галузь наукових та освітніх інтересів гендерні студії є збірним поняттям для сучасних гуманітарних теорій – економічних, соціальних, політичних, лінгвістичних та інших – в яких інтерпретуються взаємовідносин між статям[46, с. 59].

Американська дослідниця Т. де Лауретіс легітимувала термін «квір» та дала йому зрозумілу дефініцію, позначивши ним людей, яких не можна однозначно віднести до чоловічої або жіночої статі: транссексуали, бісексуали, трансвестити, «фріки» (люди, котрі носять незвичний, епатажний одяг), акцентувала увагу на цілісному вивченні сексуальності, в межах якої одностатева любов і плюральна ідентичність не розглядалися як одна з помилок природи, генетична патологія або педагогічний недогляд[59, с. 87].

Дослідник В.Петерс пояснює квір таким реченням: « – квір, тому що це найлегший шлях для розуміння мене людьми. Інколи я думаю, що я міг би почувати себе комфортно і просто сказати, що мені подобаються дівчата або я вважаю, що сьогодні я вдягнений як хлопець»[60, с. 105]. До речі, в Америці прийнято називати таких людей «вони», тобто це вказує на те, що людина має жіночі та чоловічі характеристики[35].

Науковець М.Кімел стверджує, що квір-теорія спирається на соціально-конструктивістське розуміння гендеру – індивід як представник чи представниця певної статі постійно відтворює приписані культурою та суспільством норми[20, с. 146].

Квір-теорія – це міждисциплінарний академічний проект, що склався в кінці 1980-х - початку 1990-х років як радикальна теоретична альтернатива більш конвенційним концепціям гендеру та сексуальності, які лежали в основі мейнстрімних феміністських і ЛГБТ-рухів.

Квір-теорію досліджували та досліджують багато науковців, серед них відомий дослідник О. Кондаков, характеризує місце квір-теорії в розвитку наукової думки, визначає її основні особливості [23, с. 13-14]. За його думкою, квір-теорія – це критична теорія, яка пропонує методологічну базу для надання нових значень тим феноменам, які вважаються загальноприйнятими. Основним предметом критики квір-теорії є різні нормативності, а саме системи, які пропонують правильне рішення для різних труднощів. Також, ще одним предметом критики квір-теорії є особистий досвід, тобто, емпіричний матеріал ґрунтується на суб'єктивному знанні дослідника і суб'єктивному досвіді досліджуваних[23, с. 63].

В праці В.Суковатої вказано, що практичною метою квір-теорії в Північній Америці було досягнення повноправної участі гендерних меншин у суспільній сфері. Інспектуючи можливості доступу до культурних благ, квір-дослідники стверджували, що декларації демократичної рівності не реалізуються на практиці, що існують соціальні групи, належність до яких є перш за все констатацією статусу, а не природною даністю: бути «лесбіянкою» або «геєм», «інвалідом» або «іммігрантом», «чорношкірим» або «жовтим», вихідцем із «третього світу» означає мати «вторинний», «залежний», «субординований» статус, бути відторгнутим від важелів влади, зазнавати дискримінації або залишатися «невидимим» і «нечутним» у просторі «білої», «гетеросексуальної», «маскулінно-центрованої» культури вищого і середнього класів[41, с. 2] бачимо, що початково цей термін стосувався людей. Які відрізнялися від інших за національними, фізичними та сексуальними ознаками, але наразі квір-теорія вивчає лише сексуальну складову людини.

Детальніше про сутність квіру розказано в працях відомих науковців, які заклали основні принципи квір-теорії: А. Джагоз «Введение в квір-теорию»[13], М. Фуко та Дж. Батлер (“Gender Trouble”, “Bodies that Matter”)[45].

В праці А.Джагоз вказано: «Квір може використовуватися для опису широкого кола осіб, які відрізняються анти-нормативними позиціонуванням себе по відношенню до сексуальності»[13, с. 120], тобто в категорії квір можуть бути представленні тільки гомосексуальні особи: лесбійки, геї, бі та трансгендер.

Дослідниця В.Суковата в своєму дослідженні звертається до думки американського дослідника А.Кінсі та вказує: «Головний висновок Кінсі щодо гомосексуальності полягав у тому, що еротичний потяг до осіб своєї статі не дає підстав маркувати людину як «збоченця», піддавати її поліцейському або судовому переслідуванню. Кінсі вивів сакраментальне число — 10%, він вважав, що це показник гомосексуально орієнтованих людей у будь-якому суспільстві. Саме цю цифру не визнавали супротивники Кінсі, проте головний висновок, згідно з його статистичними даними, це те, що гомосексуальності як клінічного явища не існує. Гомосексуальність — один із різновидів сексуальних взаємин, частина культури і людської поведінки»[41, с. 4].

На думку головних теоретиків цього напрямку Т. де Лауретіс, Е. Грос і В. Кософські Седжвік: «всі соціальні теорії, які були панівними до «квір»-теорії, мали такий головний недолік: були гетеросексистськими і гетеронормативними, приймаючи гетеросексуальність за єдино можливу, “правильну”, базову модель сексуальності, у світлі якої гомосексуальність здавалася просто варіацією чи аберацією, а геї, лесбійки, трансгендери — сексуальними меншинами»[56,54], можемо саме ці заклики назвати головним поштовхом до того, щоб науковці почали досліджувати та цікавитися таким явищем, як «квір»-культура.

У науковий обіг термін «квір» був уведений американською феміністкою Т. де Лауретіс у 1991 році. На початку ХХ ст. в англійськомовних країнах слово "квір" використовувалося як пейоратив для позначення геїв та лесбійок. Т. де Лауретіс перетворила його на категорію, яка тісно пов'язана з концептами сексуальності, гендеру, суб'єктивності, бажання, інакшості. Дослідниця вважала, що моделі гендерної та сексуальної ідентичності, які ґрунтуються на опозиціях ("чоловічого"/"жіночого", "гетеросексуального"/"гомосексуального"), потребують перегляду і використала поняття "квір-ідентичність" для позначення широко спектру явищ, які не вписуються в нормативний соціальний порядок[59, с.80].

Дослідниця І.Жеребкіна пояснює термін «квір-ідентичність» таким чином: «для позначення нової структури суб'єктивності в феміністичну теорію вводиться новий, який згодом буде широко використовуватися термін queer-ідентичності («дивна» або «ексцентрична» суб'єктивність) спочатку для описання жіночої гомосексуальної суб'єктивності, а потім для характеристики будь-яких форм типології суб'єктивності, яке не вкладаються в рамки концепції гендерної дихотомії»[15, с. 203].

В праці О.Щотки вказано, що до рис квіру належать дивакуватість, невідповідність стандартам і гендерний нонконформізм, які пропонується вважати не пороком, а творчим процесом пошуку нестандартних виразів власної сексуальної індивідуальності, які розхитують репресивну патріархальну гетеронормативну бінарність (чоловіче / жіноче / гетеро / гомо / норма / патологія), завжди організовану за принципом ієрархії соціально нерівноцінних компонентів[51, с. 197]. Протилежністю поняття «квір» вважається таке явище, як гетеро нормативність, поняття введене науковцями Л.Берлантом та М.Варнером, — сукупність знань і суспільних практик, завдяки яким гетеросексуальність ототожнюється із сексуальністю взагалі, припускається як базова форма сексуальності і водночас стає привілейованою щодо інших форм сексуальності, зокрема гомосексуальності[55, с. 557].

Термін «квір» описує все, що не вписується у патріархальний гетеронормативний порядок та, звичайно, вибивається з поняття «нормального». Терміном «квір» позначається все, що знаходиться за межами «нормального» суспільства, заснованого на гендерній дихотомії. А оскільки з гендерної дихотомією пов'язаний і феномен гендерної ідентичності, що відображає соціальний розподіл людей на чіткі гендерні групи (за статтю і сексуальними перевагами), то за допомогою терміна «квір» стали акцентувати увагу на умовності і хиткості меж будь-яких чітких визначень гендерних ідентичностей, які знаходять вираження у різноманітніших практиках.

Відомою та значною є концепція квір-ідентичності І. Кософські Седжвік, яка спрямована на легітимізацію міноритарних / гомосексуальних дискурсів у культурі. Квір-суб'єктивність за визначенням Е.Грос властива як гей-лесбійській так і гетеросексуальній суб'єктивності, якщо вона відхиляється від заданих культурою рамок[56, с. 200].

Першоджерелом, на якому ґрунтується (але не ототожнюється) поняття «квір» є сексуальна орієнтація людини, в праці О.Щотки вказано: «Сексуальна орієнтація відзначається сталим емоційним та сексуальним потягом до людей певної статі. Сексуальна орієнтація не тотожна сексуальній поведінці, оскільки пов'язується з почуттями та самовідчуттям. Люди можуть виявляти (або не виявляти) свою сексуальну орієнтацію у своїй сексуальній поведінці. Зазвичай розрізняють три варіанти сексуальної орієнтації: гомосексуальна – потяг до осіб однієї статі; гетеросексуальна – потяг до осіб протилежної статі; бісексуальна – потяг до осіб обох статей»[51, с. 337].

Квір-теорія не ототожнює гомосексуальну ідентичність з квір-ідентичністю, оскільки, скоріше, декларує відхід від нормативності та сталості, ніж чітку визначеність. Ще одним важливим аспектом квір-теорії є увага до інших, суміжних форм інакшості, серед них: інвалідність та процеси маргіналізації і виключення на перетині гендерних, расових, класових та інших соціально значущих ознак[51, с. 197].

Як вказано в праці А.Номеровської: «Квір-теорія не має єдиної, систематичної, концептуальної або методологічної основи, а, навпаки, представляє собою своєрідну колекцію інтелектуальних підходів до розгляду проблеми стосунків між статями, гендером та сексуальним бажанням. Цей термін описує широке коло різних критичних практик та пріоритетів: прочитання репрезентації гомосексуального бажання в літературних текстах, фільмах, музиці, образах; аналіз соціальних та політичних особливостей сексуальності; критика системи стать-гендер; філософські дослідження транссексуальної та трансгендерної ідентичності. Квір-теорія за основу бере думки М.Фуко, його цікавить сексуальність не в плані фізичному, а в філософському, політичному, етичному тощо[36, с. 54-55].

В праці А.Марчишиної вказано, що квір-ідентичність – це родове поняття, парасольковий термін, що вживається на позначення ідентичності не тільки сексуалізованої, а й сформованої на підставі таких категорій, як раса, етнічність, вік, гендер, стать та соціальний статус. Онтологія квір – фрагментарна та багатогранна, яка має на меті інституціоналізувати ідентичність, кваліфікувати її за психічними та соматичними параметрами та розмістити у сфері соціальної регуляції з позитивним визнанням[32, с. 82].

«Дивна», «ексцентрична», «інша», зазвичай такі слова вживають щоб описати це явище, квір-ідентичність не піддається однозначному визначенню, вона завжди є мінливою, текучою та "підривною" (субверсивного) по відношенню до будь-якої нормативної системи. Зрозуміти її можна тільки зсередини, з точки зору чинної особи, "яка проживає всі ці почуття, звичайна людина не зрозуміє всі відчуття особи з квір-ідентичністю.

Тобто, в першу чергу, квір – це існування поза цис-ідентичністю, яка позначає людей, чия гендерна ідентичність збігається з біологічною статтю. Якщо людина не впевнена, до якої категорії (гетеро або гомо) себе віднести, то він може назвати себе «квір». В суспільстві є загальноприйнятим, щоб поведінка відповідала загальноприйнятому стандарту, тобто дівчатка говорять

про себе в жіночому роді, одягаються в сукні, хочуть вийти заміж, голять пахви і багато іншого, хлопчики повинні використовувати в мові чоловічого роду, бути сильними, відповідальними, розбиратися в точних науках. Але ці «норми» не завжди всім притаманні, реальність така, що під категорії «чоловік» і «жінка» підходять не всі люди. Може бути так, що людина хоче говорити про себе в чоловічому роді, але при цьому носити макіяж та спідниці, або навпаки, жінка вдягається в чоловічий одяг, має коротку стрижку і т.п. У загальноприйнятому розумінні, така поведінка викликає дисонанс, так відбувається лише тому, що ми не можемо точно визначити, під яку категорію підходить ця людина. Квір-люди не бачать необхідності в тому, щоб якимось себе визначити в бінарному світі, вони намагаються розсунути рамки в розумінні, що таке жінка і чоловік. Можемо стверджувати, що квір-ідентичність притаманна для ЛГБТ спільноти, а саме для трансгендерів, яких часто плутають з трансвеститами, які лише переодягаються в жіночі або чоловічі образи, прикладом трансвестита є українська травесті-діва Монро та відома всім В.Сердючка.

В дослідженні В.Суковатої порівнюється стан квір-теорії в західних країнах та в Україні, дослідниця приводить такі приклади: «Квір-феномени стають надзвичайно популярними в Південній Америці та Західній Європі наприкінці ХХ ст. Наприклад, Р. Пол — відомий чорний трансвестит в американській популярній культурі, чоловік, що перетворюється на об'єкт жадання, переодягнувшись у жінку. Як квір-персон необхідно кваліфікувати Ж.Жене, Р. Нурієва і Ф. Мерк'юрі, які мали двостатеві зв'язки[41, с. 6].

У радянській період єдиним фільмом квір-напрямом був уже класичний «Здравствуйте, я ваша тётя», в якому герой, переодягнувшись у жіночий одяг, із захватом грає фатальну жінку. Примірявши на себе разом з одягом також жіночу манеру поведінки, герой утілює свої уявлення про жінок у створюваному ним образі, зокрема ексцентричної і пристрасної пані. Ця роль йому подобається доти, поки він не зустрічає дівчину, в яку був закоханий, і

відтоді знову хоче повернутися до гендерної ролі чоловіка. Таким чином, фільм ілюструє можливість експерименту щодо зміни гендерного статусу і рольової поведінки»[51, с. 65-66], тобто можемо вбачати, що квір-напряв був спочатку розповсюджений в західних країнах, потім поступово поширилася в, на той час, радянському суспільстві, але на нашу думку, навіть цей поодинокий приклад не може бути показником тогочасної толерантності до квір-ідентичних людей, адже режисери могли просто не усвідомлювати, що означає це переодягання й просто зробити це задля забавки.

Для українського суспільства явище квіру та поняття квір-ідентичності нове та незвичне, більшість його просто не розуміє або просто взагалі не має поняття, що таке гомосексуальність та гетеросексуальність як категорії гендеру. Як відомо, література є однією з можливостей втілити якісь свої думки та переконання, тому ще в ХХ ст. ми вже знаходимо таку думку в творчості поетів, незважаючи на те, що вони були під забороною. На матеріалі української культури і творчості М. Гоголя джерела української квір-сексуальності вперше розглянув С. Карлінський[57, с. 9]. На думку С. Карлінського, особливість квір-поетики М. Гоголя виявилася в тому, що як тільки жінка починає цікавитися чоловіком, чоловік рятується від неї втечею, як Подколесін або Чичиков, як багато хто з його героїв. Якщо чоловік не може врятуватися, він гине. «Нормальних жінок у нього [Гоголя] немає: це або алебастрові статуї, напівбоги, як у «Тарасі Бульбі», або відьми, які взагалі хочуть каструвати чоловіка, або «коробочки», — осоружні старі, які втручаються в усе. Гоголь знущається над жінками і якнайбільше — над власною матір'ю». Тому можемо зробити висновок, що С. Карлінський одним з перших почав досліджувати українську квір-ідентичність.

Одним з істотних постулатів квір-теорії є те що, вона ставить під сумнів категорію «ідентичності», тобто не тільки гей- та лесбі-ідентичності, але й гетеросексуальної, отже нівелює поняття «гендерної ідентичності» загалом.

Квір-теорія втілює розуміння гендерної ідентичності як комплексного феномену, що належить до опцій особистісного вибору. Поширення постмодерністського світогляду в методологію дослідження ідентичності свідчить про лібералізацію усталених канонів самоусвідомлення, розмивання норм суспільної моралі й уведення табуйованих у допостмодерний період ідентифікацій у сучасні соціальні дискурсивні практики.

Як ми вже зазначали раніше, квір-теорія відносно нова дисципліна в українській науці, з цього приводу В.Суковата стверджує, що якщо порівнювати ситуацію, щодо квіру, в Україні із загальносвітовою, то стає очевидним: більшість демократичних досягнень Заходу в галузі культурних прав гендерних і сексуальних меншин з інституціоналізації теорій, що вивчають альтернативні аспекти людської сексуальності в університетах, залишаються практично недоступними українському читачеві, на нашу думку, це пояснюється тим, що західні країни мали початково більше свобод в своїх думках та мали доступ до будь-якої інформації, на відміну від України, яка досить великий проміжок часу була в складі СРСР. Але попри все, можемо констатувати, що квір-дослідження є актуальними серед української аудиторії і на їх викладання існує попит, легальні канали інформування відсутні, інформація що в ЗМІ в більшості випадків є тенденційною або негативно забарвленою. Але, незважаючи на те, що західні країни раніше пішли шляхом гендерної і сексуальної лібералізації, в останні десятиліття в Україні дискутують щодо квір-сексуальності в академічному та публічному дискурсах, і це дозволяє сподіватися на подолання негативних стереотипів стосовно людей, які в культурі мають статус «інших»[41, с. 10].

Про ставлення українського суспільства до квірів можемо дізнатися з праці І.Шувальнової: «Поява нового терміна спричинила занепокоєння і гострі суперечки у віртуальному ЛГБТ-просторі України. Спільнота відмовилася приймати квірів, для яких навіть літери в загальновизнаній аббревіатурі не зарезервовано. Ще нечисленних адептів квір-ідентичності або асоціюють із

фриками (епатажними персонажами, відомими у нас переважно з картинок західних карнавальних гей-парадів), або підозрюють у пустопорожності (мовляв, це тільки мода на нове слівце та й годі) ... Висновком із тривалих дебатів навколо теми квіру стало однозначне: «ЛГБТ окремо, квір окремо»[50, с. 145]. Наразі видимість ЛГБТ-спільноти, помітність її членів у повсякденному житті нашої країни є важливим фактором у боротьбі будь-якої групи людей за свої права. Для ЛГБТ-спільноти України це надто актуально, бо довгі роки українські геї, лесбійки, бісексуали і трансгендери знаходились у "глибокому підпіллі", а всі спроби просунути реформи, які потрібні для поліпшення їхнього становища, наражалися та наражаються на аргументи на кшталт "У нашій країні таких проблем немає, бо практично немає таких людей", для представників українського уряду наразі існують більш суттєві проблеми, ніж захист людини в фізичному та моральному плані.

Також крім С.Карлінського, українську квір-культуру, саме в українській літературі, досліджував інший відомий науковець В.Чернецький: «Україна має в цьому плані особливо цікаві проблеми. Проблема перша витікає з того, що, як я зазначав, сучасна квір-культура і квір-ідентичності пов'язані з великими містами. Як ми знаємо, в XIX столітті, коли у світі почали зароджуватися модерні квір-спільноти, в Україні етнічні українці, попри те, що вони становили абсолютну більшість, були меншиною в усіх без перебільшення великих містах. На території Російської імперії, тобто і тут, в Києві, і в Одесі, і в Харкові, і в Катеринославі, були дуже активні українські культурні гуртки, але українці лишалися меншиною. Так само і в Галичині, у Львові, під австрійським урядом, українці були меншиною. В цих містах українська не була домінуючою мовою спілкування»[47] як бачимодослідник заочно дає відповідь на питання, чому в Україні квір-культура здебільшого сприймається негативно, адже це поняття розвивалося лише в містах, а як знаємо в XIX ст. більшість проживала в селах й гадки не мала про це поняття. Далі науковець розповідає про тогочасну українську інтелігенцію: «Пригадайте з історії української літератури, скажімо,

часи дитинства і молодості Лесі Українки. Це кілька інтелігентів, що жили на вулиці Жилянській, і ось вони оці п'ять чи шість родин і створювали той український культурний осередок. Тож ми маємо ще проблему колоніальну і постколоніальну, яка докладається до інших аспектів проблеми квір-ідентичності і квір-культури в Україні, і раніше, і дотепер певною мірою»[47].

Далі В.Чернецький зазначає,що чоловічу частину української інтелігенції ХІХ ст. не надто зацікавила квір-культура, крім спроб В.Підмогильного, який зацікавився дослідженнями З.Фрейда.

Але, в свою чергу він зосереджує увагу на відомій українській дослідниці С.Павличко, яка зробила великий внесок в українську квір-культуру: «С. Павличко писала про іншого видатного українського письменника і науковця початку ХХ ст., а саме про А. Кримського. Вона доводила, що і в збірці поезії А. Кримського «Пальмове гілля», і в його романі «Андрій Лаговський» ми маємо боротьбу письменника з власною гей-орієнтацією. Боротьбу, бо він не зміг з нею примиритися і відчував свій потяг до чоловіків як особисту травму»[47] тобто, можемо зробити висновок, що українська квір-культура існувала ще в ХІХ ст. але, за зрозумілими причинами, про неї ніхто не знав.

РОЗДІЛ 2

НІВЕЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНИХ НОРМ ЯК ОЗНАКА КВІР-ІДЕНТИЧНОСТІ

2.1. Явище трансвестизму: стратегії інтерпретації

Чоловіче і жіноче начала як фундаментальні рушії творення культурного процесу по-різному трактуються в сучасній українській літературі, відображуючи складні світоглядні пошуки в царині гендерної ідентичності.

Необхідність цих конструктивних пошуків зумовлена ґрунтовними змінами розуміння гендерних ролей, розширенням спектру традиційних уявлень про «належне» жінці і чоловікові. В свою чергу, квір-наука проти будь-яких ролей, рамок та традиційних норм, пропонує повну свободу в виборі своєї ідентичності.

Думку квір-теоретиків поділяє й Я.Голобородько, зазначаючи: «Проте водночас відзначене розмежування свідчить, на нашу думку, і про прагнення сучасних романістів визначити те «ядро» специфічно чоловічих чи жіночих рис, які дозволяють говорити про гендерну ідентичність. Це прагнення може бути потрактоване як закономірна реакція на певну невизначеність гендерних норм у сучасному світі, у якому, на відміну від жорсткого розмежування «чоловічих» і «жіночих» ролей у попередні епохи, «дедалі більше проявляється інша крайність, у якій все частіше звучать заклики до відмови від будь-яких гендерних стереотипів»[6, с. 13–14].

Дослідниця Л.Луценко зазначає, що показовим образом, який представляє категорію квір-ідентичності є образ хлопця-трансвестита Еріка з роману «Забавки з плоті та крові»: юнак, позбавлений родинного затишку й материнської любові, перетворює власну сексуальність на поле гри, і тільки кохання до сліпої дівчини Міри допомагає йому віднайти себе і взяти на себе відповідальність за чуже життя і щастя»[24, с. 99].

Дослідник М.Гарбер зазначає, що трансвестити і транссексуали кидають виклик загальноприйнятій системі, опираючись поняттям «жінка» та «чоловік», також він стверджує Гарбер трансвестит створює простір «третього варіанта», де всі бінарності втрачають стабільність[54, с. 202].

Образ Еріка транслює головну ідею квір-теорії: нівелювання статевої приналежності. Це можемо спостерігати під час його діалогу з мамою: «Ернесте, припини викаблучуватися перед дзеркалом. Ти вивчив паст перфект, мій друже? А презент контініус? Ти зробив вправи, ти вивчив неправильні дієслова, сину?» А я дуже любив викаблучуватися перед дзеркалом на відміну від сумлінного виконання англійських вправ.

Я викаблучувався голим, я викаблучувався у яких-небудь чудернацьких лахах, вигадував собі ролі та знаходив підходяще вбрання. Я відпрацьовував ідіотський вираз обличчя, примоцовував на голові, наприклад, кудлатого капелюха. Мама зривала капелюха, заламувала свої смагляві руки, зривала срібні перстені з величезними каменями. Під час цього різкого руху, коли перстені з гуркотом летіли на підлогу, мені здавалося, що моя тендітна мама от-от перетвориться на боксера середньої ваги і саме зараз, без зайвих слів, завдасть мені якогось знаного боксерського болісного вдару»[9], як зазвичай, ми бачимо повне несприйняття, особливо, що стосується старшого покоління, того що людина має право сама себе визначати за соціально, психологічною та гендерною ознаками. Для таких осіб є характерним порівнювання себе з протилежною статтю: «Я смикався наче наречена у радянському кінофільмі «Солом'яний капелюх», їй так само заважала гостра англійська шпилька»[9], тобто бачимо ідентифікацію себе як чоловіка, але герой порівнює себе з жінкою, саме говорячи про поведінкові риси.

Також далі бачимо приклад явища трансвестизму: ««Вчора я надумав собі вбрання. Чорні вузькі штанці у мене були. Черевики з тракторною підошвою також. На ліжку чекала чорна шкіряна куртка, яка була модна

за часів співу бунтівника Віктора Цоя. «Перемен требуют наши сердца-аааа». Головним убором мені мала б слугувати бандана. Вона була така само чорна, як моя рідна земля, на чорному тлі невідомий хлопчак недбало розкидав сірі черевики на тракторній подошві. Чогось бракувало для довершення композиції, не вистачало металевого блиску. І я відразу згадав про англійські шпильки, бо вони дешеві, їх можна купувати практично вагонами, і це суттєво не позначиться на моєму бюджеті. До того ж ними можна обвішати рясно. Так рясно, що аж. І я поїхав їх шукати»[9]. В праці М.Ткалич бачимо таку дефініцію поняття трансвестизм: «крос-гендерний варіант статевої ідентичності, який полягає у прагненні одягатися як протилежна стать, з чим пов'язане досягнення статевого задоволення»[42, с. 120]. Також дослідниця пояснює, чому виникає явище трансвестизму: «проблеми у функціонуванні ендокринного і неврологічного механізмів»[с. 120]. Саме в цьому прикладі ми також бачимо приклад крос-дресингу, тобто вдягання того, що належить представникам іншої статі, в нашому випадку чоловік вдягає жіноче вбрання.

Також авторка натякає, що ця схильність головного героя може пояснюватися середовищем, в якому жив або живе наразі: «От і настав цей казковий червневий день. День мого народження. Я народилася гарненькою дитинкою, у мене були великі чорно-сині очі і довге руде волосся. «Мамка, готуй «чесало», бач, яке в дівки шикарне волосся», — жартувала із знесиленою мамою весела, завжди трохи напідпитку, няня»[9], з одного боку це може сприйматися, як жарт, але це все-таки може залишитися в підсвідомості у дитини та в подальшому мати наслідки.

В праці М.Ткалич зазначено, що чоловіки менш схильні до передягання та скоюють подібні акти наодинці і зазвичай намагаються приховати свої схильності від оточення, але в повісті «Забавки з плоті і крові» ми бачимо зовсім іншу картину: «Але сьогодні мама не могла мене впізнати ще й через те, що я бів зодягнений, як жінка. Як трохи така вітряна жінка. Це варто описати.

Своє довге волосся я пофарбував нестійкою фарбою в колір буряка, навів пурпурові тіні, вдягнув фіолетову коротку спідницю, картаті панчохи кольору бордо, заледве втиснувся в шкіряний піджачок; мої замшеві черевики, глибокого чорного кольору ніжили мої втомлені ніжки, а закінчувало цей ансамбль кашпо насиченого бузкового кольору. Джулія Робертс (це така відома американська акторка, до речі, вона заробляє до біса грошви) в ролі повії з кінострічки «Красуня» виглядала менш переконливо, ніж я»[9]. Бачимо, що для головного героя образ жінки, а саме Д.Робертс є еталонним, герой порівнює себе з нею в плані зовнішності.

Цікавим є те, як авторка (через призму головного героя) пояснює психологію вчинків людей з трансвестичними нахилами: «Я йшов і розмірковував на тему, чому мені подобається вдягатися так, як вдягаються жінки? Я не завжди перебуваю в образі жінки, але це один із найулюбленіших моїх образів. У жіночому одязі багато несподіваних деталей, цікавих дрібничок, у жіночому одязі є що акцентувати. Насправді мені подобається так вдягатися, щоб мій образ був яскравим, мав якесь значення, щоб запам'ятовувався, щоб свою зустріч з такою нестандартно вдягнутою персоною, як я, обговорювали за родинними вечереми, щоб подружки повертали голови і обмінювались думками, щоб старі розпочинали своє буркотіння, щоб чоловіки просили номер мого телефону, який я, як усяка порядна дівчина, чорта лисого їм дам»[9], психологія цього героя пояснюється тим, що він прагне уваги, але розуміє, що може її привернути лише якимось екстравагантним чином, тому й бачимо, що для нього образ дівчини є тим самим джерелом незвичайності, йому подобається жіночі вбрання, поведінка жінок та стан, коли тебе обговорюють.

Авторка описує стан героя в той момент, коли його помічає хлопець, він починає поводитися, як жінка, так би мовити, застосовувати свої чари: «Треба сказати, що це був саме той випадок, коли я зустрів свого давнього знайомого, однокласника Миколу Дашка, а от Микола Дашко зустрів незнайому

шльондру. Це була фатальна для нього зустріч...Зрозуміло, що він мене не впізнав, ліз мацати, пропонував випити на брудершафт, присвячував мені пісні та пропонував гроші.

О, то був великий день, того разу я заснув щасливим, із почуттям чесно сплаченого боргу. Ще хочу додати, якщо комусь цікаво, совість мене не мучила. Анітрохи»[9], бачимо, що герой відчуває тріумф від своєї перемоги, яку він отримав в «бою» з чоловіком, герой відчуває задоволення від того, що йому вдалося спокусити іншого чоловіка.

Далі бачимо рецепцію чоловіка, на те, як його сприймає дівчина в жіночому образі, йдеться про першу зустріч Міри та Еріки: «Вона сміється і незграбно торкається моєї спідниці. «То ви — дівчина? У вас такий глухий приємний голос, але незрозуміло чоловічий він чи жіночий?». Гарне запитання, поєднане із компліментом. Вона вміє ставити влучні запитання, мабуть, у школі розбирала і збирала автомат Калашнікова за 45 секунд. Я ніколи не вкладався. «Так», — відповів я. Та що я ще мав відповісти? Може, якби сказав, що хлопець, але ношу спідниці, то вона б злякалася, вона ж така беззахисна, слабка. Принаймні, має такий вигляд. «Вибач, але ти не могла б провести мене додому, це недалеко?» — переходить вона на «ти». На «ти» легше просити. Я її добре розумію. Якщо просиш на «ти», то це наче просиш друга, близьку тобі людину, а не сторонню особу»[9], бачимо, що герой не зберігає свій образ, але все одно думає, як чоловік, перше, що приходить йому в голову, це порівняння дівчини ставити влучні питання з її вмінням складати автомат Калашнікова, не кожній жінці це прийде на ум. Також він відчуває зближення з нею, те що вона одразу перейшла з ним на ти, Ерік реагує на це не як жінка, а чоловік.

Також незвичайним є те, як головний герой, коли він перебуває в квартирі у Міри, порівнює себе з лялькою: «Ні, я не збираю ляльок і не бавлюся ними, щоб ви про мене такого не думали. Але ця лялька — викапаний я. Бурякове волосся, фіолетова сукня, шкіряний піджак, замшеві черевики, бузкова

хустка на плечах. Надміру нафарбоване обличчя, як у шльондри. Жахливо таке побачити, підвішене на стіні. Картину свого власного повішення»[9], тобто герой усвідомлює, що він – лялька, порівнює себе з нею, навіть називаючи її шльондрою, але він усе одно не змінює свій вигляд, просто констатує факт, що вони з лялькою схожі і все. Бачимо сприймання образу Еріки іншим героєм, братом Міри: «Рудий тим часом тикав пальцем на венеційську ляльку, яка висіла на стіні нашої затишної кухні, і продовжував волати: «Це ти її, я маю на увазі цю хвойду, вбрала, як цю ляльку, чи вона такою була до того, як вдерлася в нашу домівку? До речі, ця лялька, яку люб'язно подарувала нам мати, ніщо інше як венеційська повія початку минулого сторіччя, точніше, це іграшкова копія венеційської шльондри, мама вміє вибирати подарунки, еге ж?»[9] в цьому діалозі можемо вбачати ставлення до трансвеститів в українському суспільстві, а саме те, що їх не сприймають, до них, в деяких випадках, навіть ставляться з огидою.

Але ми бачимо й іншу сторону сприймання трансвеститів, зважаючи на те, що Міра була сліпою, це може говорити про те, що авторка зауважила, що тільки люди, які відчують душею, можуть сприймати таких людей нормально, тобто авторка в цій повісті також велику увагу приділяє проблемі ставлення оточення до таких людей: «І тільки зараз з'явилася Еріка, незграбна, чесна і смішна Еріка, котрій до того ж не було де жити, і вона подобалася мені. Тому я не збиралася здаватися щодо Еріки, Рудий це розумів і дуже злився через це розуміння. Тієї ночі ми гомоніли до ранку з перервами на каву, миття посуду та туалет. Рудий переконував мене, що Еріка — повія, злодійка, збоченка й витрішкувата. Я наполягала на тому, що мені потрібна подруга і що Еріка — саме та подруга, яка мені потрібна»[9].

В образі Рудого ми бачимо приклад сприйняття квір-ідентичних людей виключно в негативному плані: «Вчора я остаточно зрозумів, що з Рудим треба щось робити (я не маю на увазі, що його варто було б залити, наприклад, бетоном, хоча...), він — непередбачувана та небезпечна людина, зовсім без

гальма, некерована. А я навіть не знаю, як його ім'я. Я, врешті-решт, беззахисна дівчина, яка має право знати, з ким вона ділить помешкання, з ким вона живе в одній хаті? Я цукрово називаю його Руді і бачу, як його, бідаку, від цього тіпає, скручує, рве на шмаття. Я ж намагався бути приємним, намагався налагодити з ним дружні стосунки, і що я отримав? Щось на кшталт вдячності таргана. Рудий похмуро мене оглядає, що змушує мене сіпатися й нервово поправляти спідницю (чесне слово, він привчить мене до штанів), і гуде наче «свекруха лихая» з наших народних пісень. Усе йому не так. Усе не подобається, хоч би що я робив, хоч би що казав. Якби я нічого не робив і постійно мовчав, це так само йому б не подобалося»[9], бачимо, що Ерік сприймає себе жінкою, його дратує, що Рудий його оглядає, подає йому якісь натяки на інтимні стосунки, сприймає її (його) як свою жертву, загалом, це психологія жінок, які захищаються від неприємних їм зазіхань. Подібне апелювання до чоловічої психології спостерігаємо й в іншій ситуації: «Я почувуюся використаним не за призначенням презервативом. Як Міра може так поводитися зі мною, я ж її подруга! Ось ти яка, жіноча дружбо, от яке твоє справжнє обличчя. Правду пишуть у моєму улюбленому журналі «Космополітен»: жіночої дружби не буває, усі подруги — стерво і хвойди. Тільки про себе і думають. Якщо хтось лашиться до тебе чи підлизується, то ційзміюці щось від тебе потрібно, не інакше. І я починаю тіпатися в риданнях.

Я рידаю, в мене почалася гикавка, Рудий злісно дивиться на мене змійними очима, Міра шмульгає носом. Зараз теж розпочне ридання. Дві баби, що заходяться у сльозах, бідний Рудий, співчуваю тобі, брате»[9], в цій ситуації бачимо найточніший приклад квір-ідентичності, головний герой спілкується з Рудим по-чоловічому, називаючи його братом та говорить, що він йому не заздрить коли справа доходить до жіночих розбірок. Але з іншого боку, вона (він) дає характеристику жіночій дружбі з жіночої точки зору та приводить приклад свого улюбленого журналу, який орієнтований на жіночу аудиторію. Далі вона (він) навіть образливо відгукується щодо Рудого, можемо

тут простежити, що головний герой практично повністю переймає риси жіночого захисту: «Це тобі не просто так, це страшна штука, жіноча солідарність. Про неї також писалося в «Космополітені», «Ель» та «Жіночому журналі», але ж ти, пихате чоловіче створіння, не читаєш цих журналів. Авжеж, де там! Ти ж у нас постмодерніст, ти ж поважаєш лише Подерв'янського, Проханова та Буковські. Тебе нудить від жіночих журналів, от і отримуй підбором у пах. Рудий оскоромився, його переможено, він схопив куртку і вибіг з хати»[9] авторка досягає максимального ефекту в показі квір-ідентичності Еріка тим, що він називає «свою» статтю створіннями, саме в цьому контексті це слово має негативну конотацію, але він і може так казати про жінок, перебуваючи в чоловічому ідентичності: «Насправді, я колись замислювався: чому мене лякають товсті тітки, і дійшов думки, що це страх перед тим, що моя майбутня струнка дружина може перетворитися на такого товстезного монстра»[9]. Але з іншого боку, він в деякій мірі, захоплюється жінками: «Жінки, завжди ці жінки, які заганяють нас у глухий кут, які лякають нас своєю відвертістю, які дратують нас своєю несміливістю, які можуть заплакати, коли смішно, а засміятися, коли боляче. Неповторні створіння. Жінки»[9].

Авторка застосовує оніричні мотиви, щоб схарактеризувати намагання головного героя пізнати жіночий світ: «Які жахи сняться дівчатам? Може, їм у страшному сні мариться, як хтось лізе їм у трусики? Але ж це не завжди жахливо, може, цей хтось — сексуальний хлопець із їхніх дівочих мрій. Чому, чому я ніколи не цікавився снами своїх подружок? Байдушний пень. Тепер розплачуватимуся за своє недбале до них ставлення»[9], також бачимо, ще одну деталь, що у головного героя, друзі в основному дівчата, тобто він також може переймати риси фемінності від них.

Головний герой, як сказано, лише в жіночому одязі відчуває себе вільно, а весь інший час змушений ходити в чоловічому одязі, тому він хоче хоч колись «відпочивати» від цього: «Я його розумію, він дбає про Міру, він не може бути

впевненим у тому, що я її нізащо не скривджу, він навіть не може бути впевненим у тому, що я врешті-решт не вкраду його улюбленого рушника помаранчевого кольору. Добре, що я прихопив із дому одну сукню і пару спідниць. Це дозволяє мені не ходити з ранку до вечора у джинсах чи в штанах»[9], тобто бачимо, що для нього жіночий одяг сприймається як відпочинок від нудного чоловічого.

Але цей герой позиціонує себе й як чоловіка, він розмірковує про жінок з чоловічої точки зору: «Я нетерпляче чекаю на її розповідь. Хоча вона щойно образила чоловіків, сказала, що ми, чоловіки, ніколи не зізнаємося у своїх страхах і кепкуємо з дівчат. Чи зізнався б я у своїх страхах, якби не був перевдягненим у жінку? Не знаю. Чого доброго, я міг би зізнатись, я такий. Мені дедалі більше кортить почути її історію»[9], тобто бачимо, що чоловік має дві ідентичності: він захищає чоловіків, але при цьому стоячи в жіночому вбранні. Він дуже ревно захищає й свої права, як чоловіка: «Жінки через свою природну цікавість дуже часто випереджають чоловіків, котрі вважають, що це не по-чоловічому — бути цікавими, тому чоловіки гальмують свої почуття, запитання, інтереси. Отже, на її думку, від мене тхне самцем, аякже, так і має бути. В принципі, усе своє життя я думав, що я — самовпевнений самець, і лише сліпий не може цього побачити»[9], саме ця позиція характеризує особу з квір-ідентичністю, для них існують лише номінальні назви «чоловік» та «жінка», але вони можуть бути ким завгодно.

Як відомо, рано чи пізно, у випадку з трансвеститами, люди починають помічати, що це переодягнений чоловік або жінка, для цієї особи це, на нашу думку, дуже особливий момент, хтось готовий відкритися та розповісти, що відчуває себе чоловіком, якому подобається вдягати жіночі, хтось – ні, у випадку Еріка бачимо його діалог з Мірою: ««Ні, що ти. Ми ж подруги», — нагадую я їй про нашу близькість. «У тебе дуже волохаті руки», — нарештікаже Міра. Ну що ж, Еріку, вперед, брешти, ти ж так це любиш! «Справа в тому, — починаю свої побрехеньки (пальці за спиною хрестом); — що я

раніше зовсім нічого не знала про те, що якщо виголоти волосся, то воно починає сильніше рости і стає густішим. Ну от. І одного разу я вирішила собі поголити руки, тобто зробити їх такими гладенькими, як ноги після епіляції, розумієш?» Міра шепоче, що розуміє. «Я ж не знала, що цього краще не робити. Потім мені сказали, що це велика помилка, але було вже пізно, на руках виросло ось таке волохате волосся. Не голити ж постійно руки? Бо якщо голити, то воно буде колоситися ще рясніше. Знаєш, як я через це страждаю?» Міра відразу почала вибачатися за те, що вона акцентувала на моїх волохатих руках свою увагу. «Та нічого, ми ж подружки», — втішаю я Міру. Який класний девіз: «Та нічого, ми — подружки». Цим можна виправдовувати будь-які ганебні вчинки, образливі слова та інше неподобство. От уже ці жінки!»[9] в цьому випадку бачимо, що авторка відтворює ситуацію, коли квір-ідентична людина ще не готова говорити про свою ідентичність.

Хоча головний герой й ходить в іншому образі: «Міра сьогодні тиха, як українська ніч. Йде поруч, тримається за мене. Я сьогодні вдягнувся як чоловік. На мені джинси, куртка, грубий сірий светр, мої улюблені черевики «Доктор Мартін». Навіть не нафарбувався. Мені захотілося, щоб поруч із Мірою йшов чоловік. Ні, не так, мені хотілося, щоб поруч із Мірою йшов я. Адже я — чоловік. Такий, яким мене було народжено двадцять дев'ять років тому. Звісно, не зовсім такий, яким мене було народжено»[9] тобто для цієї особи, чоловіче теж сприймається, як образ, хоча наратив можна ідентифікувати, як жіночий, тому що він все детально описує.

Авторка знову ж таки подає приклад української «толерантності» щодо таких людей: «Блукати в супермаркетах було весело. За нами постійно йшли охоронці, бо ми мало що купували, але весь час дуже голосно реготали. До того ж чоловік із довгим волоссям, якого називають жіночим ім'ям, та сліпа дівчина — уже самі по собі підозріла парочка, еге ж?»[9], авторка тут акцентує увагу саме на тому, що в хлопця довге волосся та його називають жіночим ім'ям, якщо б цього уточнення це було б звичайна ситуація.

Далі авторка приводить приклад камінг-ауту, Ерік наважується розповісти Мірі, хто він такий: «Я наважуюсь, передовсім тому, що я — егоїст. «Міро, я — чоловік. Не лесбійка, а звичайний чоловік». — «Не вірю», — відчайдушно каже Міра і відступає від мене. Перелякане бідне дівча. «Чому ти не хочеш сказати правду?» Ще один парадокс. Ніхто не хоче вірити правді, бо кожний заздалегідь придумує якусь підходящу для себе брехню. Правда випадає із будь-яких схем. «Але я можу довести, що належу до чоловічої статі. У найпростіший спосіб». Мені треба, щоб вона дізналася про те, що я чоловік. Хай їй буде ніяково, хай вона розлютиться чи не захоче мене бачити. Вона заслуговує знати правду, хоч би якоюболісною ця правда була, хай мені грець! Буду відвертим, я — егоїстичне створіння, і мені, як нікомуіншому, потрібно, щоб Міра дізналася правду. Я хочу, щоб вона оцінила, як я можу зіграти непритаманну чоловікові роль жінки (звісно, що є такі чоловіки, котрі все життя відчують себе жінками, але я кажу не про них, я кажу про чоловічий загаль та про таких, як я, котрі вдягаються жінками задля забавок), навіть Рудий не має сумнівів щодо моєї статі, він сприймає мене як жінку, більш того, як розпусну жінку. Я хочу, щоб вона зрозуміла, що, крім блазнювання, в якому я майстер, я ще можу бути відвертим»[9], також авторка для розуміння, бо дехто плутає ці поняття, говорить про інше явище, а саме трансгендерність (коли людина відчуває, що вона повиннабула народитися в іншому тілі, тобто має психологічні характеристики протилежної статі), яке досі сприймається занадто негативно в українському суспільстві, зазвичай таких людей вважать психічно хворими.

2.2. ЛГБТ: проблема толерантності

До категорії квір також відносять ЛГБТ представників (Д.Гудима[7], А.Марчишина[30], але часто ці меншини стикаються з агресією з боку інших, на прикладі дослідження, яке зазначено в праці Г.Журавльової, можемо побачити ситуацію, яка відбувається в Росії (яка відома всім своїм

несприйняттям ЛГБТ-меншин): «Зокрема, Роскомнагляд, агентство, котре видає рекомендації для російських ЗМІ, забороняє: 1) говорити, що традиційна сім'я не відповідає всім вимогам сучасного суспільства і сучасного індивіда; 2) стверджувати прийнятність альтернативних сімейних відносин; 3) зображати гетеросексуальні відносини в негативному світлі; 4) зображати гомосексуалів як позитивні рольові моделі. Це означає, що російська культура більше не може показувати щасливих квірів або навіть нещасних гетеросексуалів, тобто контролювати квір-тіла недостатньо для того, щоб зупинити поширення квір-бажань. Також говориться про необхідність навіть контролювати культурне уявне»[57], ситуація в Україні виглядає, звичайно, краще, але все одно нам ще є куди рости в цьому відношенні. В праці Г.Журавльової і також вказано ситуацію в Україні: «І хоча добровільні гомосексуальні жіночі та/чи чоловічі стосунки, включно зі статевими стосунками, українська держава декриміналізувала та депатологізувала, останні дослідження показують, що близько трьох чвертей населення України негативно ставиться до ЛГБТ-осіб; стигматизацію також відчують і трансгендери. Український парламент послідовно ігнорує заклики до ухвалення законодавства, яке би прямо заборонило дискримінацію за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, а низка чинних законів прямо або непрямо дискримінують ЛГБТ»[16, с. 96].

Наразі наша країна намагається досягнути високого рівня толерантності, зокрема в цьому їй допомагає художня література, письменники транслують толерантне відношення до будь-яких меншин, враховуючи й ЛГБТ. Не є виключення й Л.Денисенко, авторка порушує проблему толерантності майже в усіх своїх творах, зокрема в повісті «Забабки з плоті та крові»: «Коли Рудий розійшовся з Лесею, наша мати чомусь подумала, що його не тягне до жінок, натомість його дуже тягне до чоловіків, тобто мама була переконана в тому, що Рудий має так звану нетрадиційну орієнтацію. Втім, може, Леся взяла фінальний акорд і написала мамі фатального листа, в якому

звинуватила Рудого в цьому гріху»[9], гомосексуальність, як ми бачимо, сприймається, як гріх, тобто авторка натякає, що про ніяке толерантне ставлення й не говориться.

Більшість людей вважає, що ЛГБТ – це, так би мовити, данина моді: «Ніколи. Навіть у найсміливіших думках я не заходив так далеко. Аж поки зрозумів, що ніхто ж не каже, яка в цього покидька, що поспішає за мною, орієнтація, цілком можливо (зараз панує така тенденція), що він надає перевагу чоловікам. Тобто є переконаним гомосексуалістом»[9], тобто це сприймається я як тимчасове явище, якому рано чи пізно прийде кінець, людина вилікується.

Також авторка порівнює лесбійство з буденними речами, які притаманні гетеросексуальним людям, тобто таким чином авторка прирівнює ці явища та говорить, що це природня річ: «Мама цим розігрівається. Цікаво, як би мама відреагувала на те, що з нами живе Еріка. Кому б вона її приписала: мені чи Рудому? Що б їй здалося природнішим: те, що я лесбійка, чи те, що Рудий зустрічається із шльондрою. Щось мені підказує, що мама може повірити геть усьому, краще її не перевіряти, а то накличеш на свою дупу пригод»[9].

За допомогою внутрішнього монологу авторка намагається показати те, як людина відчуває себе, коли вона розуміє, що вона – гомосексуальна: «Хоча мене лякає думка, що в мене може не бути Еріки, що її може не бути в моєму житті. Дивно, за кілька днів ми дуже зблизилися, я розповідала їй такі речі, яких не розповідала нікому, навіть Рудому, навіть мамі. Адже Рудий, мама, батько — це найближчі для мене люди, яким я можу розповісти майже все, за винятком дуже особистісних речей чи дитячих дурниць, за які трохи соромно. «Майже все» — це багато, насправді це дуже багато. Еріці я розповіла більше ніж «майже все», щось поміж «майже всім» та «всім». Я переконана, що «все» не розповідаєш навіть собі»[9], бачимо, що це доволі складно прийняти. Звикання міри до Еріки можна потрактувати також з боку її фізичного тяжіння до неї: «Я обіцяю Еріці забрати Яничара, йду до кімнати,

гладжу його по голові, тепер він буде жити у мене. Мабуть, Еріка вже спить. Я на самоті сиджу в кухні, п'ю чай, мені трохи сумно. В руках я гойдаю венеційську ляльку, яку зняла зі стіни. Я звикаю до Еріки, однак мене не полишає думка, що вона може піти. Одного дня вона може покинути мене, покинути мій дім, покинути Рудого»[9].

Далі ми бачимо, так би мовити, можливу реакцію Еріки на цю ситуацію, але не можна остаточно сказати якої точки зору дотримується Ерік щодо можливого варіанту того, що Міра могла б виявитися лесбійкою: «Вона трохи замислилася, очі наче розширилися (це вже я вигадую, мені просто дуже хотілося б, щоб у неї розширилися очі), прогулянка по супермаркетах — це вам не просто так вештатися вулицями, але погодилася, що це не така вже й погана думка. Вона постійно, наче випадково, торкається до мене, напевне, їй подобається до мене торкатися. Мені б ще бракувало, якби вона виявилася лесбійкою. Ні, я проти лесбійнок як таких нічого не маю, врешті-решт я добре їх розумію, мені жінки також подобаються набагато більше за чоловіків. Я лише проти того, щоб лесбійкою виявилася Міра. А це, погодьтеся, різні речі: бути категорично проти всіх лесбійнок чи бути проти того, щоб лесбійкою виявилася Міра»[9] тобто ми бачимо, що авторка неоднозначно трактує таку ситуацію, Ерік поставився б з розумінням лише б до Міри, може вона «його» подруга, а решта його не цікавить.

Наприкінці ситуація стає більш напруженою : «Несподівано Міра звертається до мене: «Еріко, ти, часом, ти... не лесбійка? Тільки не ображайся. Розумієш, від тебе йде запах. Своєрідний запах. Запах самця. І ще мене хвилює те, що мене тягне до тебе. Мене ніколи не тягло до дівчат. А до тебе дуже тягне, я навіть втомилася із цим боротися. Я починаю думати, що зі мною щось не так, розмірковую, коли це зі мною трапилося? Звідки узявся цей потяг до жінок? Коли мені стали подобатися жінки? Аж потім я подумала, що ти можеш мене провокувати, навіть не спеціально, може, воно виходить так саме по собі, а може, ти вмієш закохувати

людей у себе?» От і маєш, я те саме хотів спитати у неї. Чи не лесб'янка Міра? Тому що мені не хотілося б, аби Міра виявилася лесб'янкою»[9], знову ж таки бачимо, що Міра починає порпатися в собі, думати, що вона хвора та що з нею щось не так. Ці вагання, страх та невпевненість – результат того, що людина через те, що в суспільстві одностатеві стосунки вважаються хворобою, боїться навіть спитати у «подруги» про її орієнтацію та водночас хвилюється щодо своєї також. На прикладі цієї ситуації в образі Міри можемо простежити риси демісексуала, тобто людини, яка відчуває сексуальне бажання до партнера лише після близького емоційного зв'язку, зважаючи на те, що Міра замислилися щодо своєї орієнтації та розповіла про це своїй «подружці»[9].

Тема толерантності надзвичайно глибоко відображена в іншому творі Л.Денисенко «Майя та її мами», вже навіть з назви зрозуміло, чому так сталося. Свого часу ця книга мала великий резонанс, але з негативної точки зору. Ось що зазначено щодо ситуації на одному з форумів: «За тиждень до презентації книги на Форумі видавців до його організаторів надійшов лист, підписаний праворадикальними громадськими організаціями. У листі вони вимагали скасувати події, пов'язані з книжкою «Майя та її мами». Засновники «Видавництва» Ілля Стронговський та Лілія Омеляненко, ініціатор видання Ліза Кузьменко, а також авторка Лариса Денисенко отримували погрози особисто у соціальних мережах»[53]. Але на цьому їхні намагання не закінчилися, як зазначає В.Прихід: «... погрозою "самотужки вжити усіх можливих заходів", аби не допустити проведення заходу, якщо вимогу не виконають. Заплановану презентацію книжки вони назвали "провокаційною". А сам твір письменниці, за словами представника організації "Дух нації", одного з підписантів листа, Юрія Дадака, це "спроба легалізувати в суспільстві одностатеві шлюби". "Я не хочу, щоб моїй дитині розповідали, що сім'я може складатися з двох чоловіків або двох жінок". Зрештою презентацію книжки, яка мала проходити в дитячій бібліотеці у Львові, таки скасували. Передусім, через побоювання за безпеку дітей»[37]. Зрозуміло, що авторка була обурена діями

цих активістів та висловила свою точку зору: «Мені видалися непереконаливими заходи безпеки. І я відчуваю за це відповідальність, тому погодилась відмовитись від цієї акції»[37], жахливим є те, що письменник в ХХІ ст. має боятися висловлювати свою думку та повинен скасувати презентацію свого твору заради того, щоб ніхто не постраждав.

Ось як сама авторка розповідає про свій твір: «Ідея книги виникла вперше не в мене, її подала моя колежанка, що запропонувала подумати над тим, які родини існують у нас в Україні — як в них живеться дітям, і що для дитини є головним. Так і народилася ця книга. В класичній, укоріненій родині у нас є, наприклад, мама, бабуся і сестра, що виховують дитину, є родини, що зазнали великого болю через анексований Крим, а також родина, що перемістилася з окупованого Луганська. Так само я намагалася написати про зневажливе ставлення до дітей-«штучників», я про це чула навіть у дитячих садках. Дитина живе повноцінним життям, поки її не починають травмувати, називати сироткою чи безбаченком. Доти вона просто не замислюється, що живе «неправильно». Цією книжкою я хотіла сказати, що будь-яка родина, де дитину люблять, є справжньою, правильною»[37].

Авторка показує та розповідає в творі про 17 родин, кожна з них зі своїми особливостями: хтось без батьків, в когось або мати або батько, але в кінці авторка акцентує увагу на іншій родині: «Я теж добре співаю, але не так гарно, як Петро. Хоча мої мами кажуть, що я співаю, мов соловейко»[10], в цьому епізоді авторка вперше дає пояснення назви, недосвідчену, в толерантному, ставленні людину вже навіть це речення може шокувати.

Загалом Л.Денисенко є відомою захисницею прав людини, вона закликає до толерантності в ставленні до будь-яких меншин і т.п., тому ми бачимо своєрідний її виклик в творі «Майя та її мами»: «Мене звати Майя. І в мене дві мами. Люди часто дивуються, як так вийшло? Але це не дивина! У мене немає тата: він секретний донор. А мами — не секретні, а дуже справжні. Вони люблять одна одну й мене»[10], авторка звертає увагу на те, що люди часто

дивуються, що в головної героїні дві мами, але можемо припустити, що частіш за все з негативним відтінком.

Закінчує твір Л.Денисенко маніфестом толерантності: «Пані Юлія каже, що діти мають рости в любові.Неважливо, чи ти живеш із маленькою сім'єю, чи з великим родом. Неважливо, чи ти рідна дитина, чи не зовсім. Неважливо, скільки в тебе мамусь або татусів. Важливо, щоб у родині панували любов і повага, бо це і є головні цінності»[10] особливий ефект досягається тим, що оповідь ведеться від маленької дівчинки, адже, як відомо дитина не може брехати, і те,що все це розповідає дівчинка сприймається на підсвідомому рівні як правильне явище. Також авторка розповідає в одному з своїх інтерв'ю: «Я лише хочу нагадати, що традиційною родиною за статистикою в нашій країні є мати-одиначка. Кількість соціальних сиріт – збільшується. Кількість батьків, що їдуть працювати за кордон і тільки так можуть собі дозволити утримувати дітей, зростає. Кількість розлучень в країні є більшою за створення "повторної" родини. Відсоток гомосексуалів в будь-якій країні є постійним, і не залежить від "небезпечних книжок", котрі допомагають батькам розмовляти з дітьми на складні теми, розібратися з реальністю та бути добрішими до себе і до інших»[37].

Також приклади нетолерантного ставлення до ЛГБТ-спільноти знаходимо в іншому творі «Сарабанда банди Сара», в цій повісті це виражається гомофобією, тобто ворожим ставленням до гомосексуалів, їхнього стилю життя і культури.: «Добре. От скажи мені, особисто ти збираєш срібних півників, ти носиш светри бузкового кольору? Ти наслідуєш співи Вертинського? Я не носив, не наслідував, не збирав. Єдине, що зі шкільної програми Інна вміла робити краще за мене, це креслити, Особливо трикутники. Можливо, саме це її вміння допомагало забивати людину в кут. «Слухай, я не думаю, що все це збирання-носіння-наслідування свідчить про те, що він – гей. В будь-якому разі до мене він ніколи не чіплявся». Інна знизувала плечима. «До пори, до часу!» Пророкувала вона. Певне, я також був під Інниною підозрою. Напевне, вона

вже уявила, як це зі мною та Тимофієм відбудеться вперше, якщо ще не відбулося. «Навіщо ти носиш светри бузкового кольору? Запитав я якимось Тимофія. «Бо вони мені пасують. А що?» Відповів той. А чого ти не хочеш збирати замість півників, песиків або рибок?» «Бо мені подобаються срібні півники. А що?» Про Вертинського я вже не запитував»[11], зазвичай перше, що викликає підозри людей щодо нетрадиційної орієнтації є її зовнішній вигляд, бачимо яскравий приклад цієї ситуації в даному діалозі. В праці О.Щотки гомофобія має таке трактування: «гомосексуальність сприймається як ненормальність, близькість до патології і тому викликає, крім цікавості, страх, оскільки загрожує руйнуванням звичної картини світу. Світу, де саме гетеросексуальність є нормою. Гомофобія – це ставлення до сексуальної орієнтації, яке може бути спрямоване на будь-кого; це страх перед гомосексуалізмом або боязнь спілкування з гомосексуалістами. Ворожість до гомосексуальності ґрунтується не стільки на індивідуальній, скільки на суспільній психології. У науковій літературі термін «гомофобія» зараз замінюється терміном «гетеросексизм», який визначається як певна ідеологія, що заперечує, принижує і стигматизує будь-які не гетеросексуальні форми поведінки, ідентичності, відносин або громади[51, с. 199].

Схожу ситуацію спостерігаємо далі: «Ти і тепер будеш стверджувати, що Тимофій – латентний гомосексуаліст?» Поцікавився я в Інни. «Звісно. А що змінилося?» «Якщо ти не помітила, повідомляю: він одружився». «Ну одружився, і що? Мало хто одружується. От Вайлд, також був одруженим чоловіком. Я тобі от що хочу сказати. Тільки ідіот або латентний гей одружується на жінці, яка носить ім'я відомої звабниці яблуками і шиє капелюхи для мишей та ховрашок»[11] бачимо, що авторка досить велику увагу приділяє саме суспільству, та те, як воно реагує на гомосексуальних людей.

Також поширеною є думка, що чоловік, який достатньо турбується про свій зовнішній вигляд, тобто метросексуал, теж може бути нетрадиційної орієнтації, та й загалом такі чоловіки сприймаються неоднозначно в

суспільстві: «Він працював швидше за Google. Якби Сергій Брін дізнався про Віталія Маркіна в той самий час, коли почав розробляти свій всесвітньовідомий пошуковик, він назвав би його Taalliy. Віталій був блискучим брюнетом. В офісі дівчата час від часу сперечалися, що в нього виблискує більше – волосся чи взуття. Своїм зовнішнім виглядом та манерою спілкування Віталій Маркін, якого всі переважно звали Таллієм, нагадував мені соняшникове насіння. Наче нічого особливого, маленьке, чорнявеньке, проте ніяк не можна відірватися. І – блищить!»[11]. Подібну ситуацію спостерігаємо далі: «Я уявляв Віолончель похмурим, огрядним, доволі ординарним суб'єктом. Всі ми помиляємося. Коли ми ввійшли до коридору, я зустрів людину-леопарда. Зараз в моїй квартирі розпочнеться карнавал... Віолончель був високим на зріст чолов'ягою, вдягненим у леопардове пальто, яке гостинно розходилося на його дійсно зашироких як для мужчини стегнах»[11], ця думка головного героя свідчить про існування гендерних стереотипів в українському суспільстві щодо так би мовити «жіночних» чоловіків, тобто у яких наявні риси фемінності і в поведінці і в зовнішності. Також це свідчить про повну відсутність толерантного ставлення навіть щодо вибору одягу людини, адже кожен може одягатися, як йому заманеться, про негативну конотацію може свідчити фраза головного героя «людина-леопард». Далі бачимо аналогічні думки: «Весь цей час Віолончель неквапливо займався своїм верхнім одягом. Нарешті всі його речі було розвішано-розкладено так, як він хотів. Без пальта він теж мав цілком сутенерський вигляд. Блискучий гольф кольору мокко, слакси кольору вологого піску, пасок з блискучою пряжкою у формі поцілункових губ. На комірці гольфа (це було неймовірно!) уклінно схилявся золотий півник»[11]. Але далі бачимо більш адекватну реакцію: «Тим часом до кухні завітав Геннадій Станіславович власною персоною. Чи він був так одягнутий увесь день, чи почув жіночий голос та перевдягнувся, але вигляд він мав майже такий шикарний, як у Янгола. Білий светр, м'які штани, засмаглий брюнет, забране хвилясте волосся. Елегантний мачо. Я відчув, що Єва ним зацікавилася. Взагалі

я вперше подивився на Гестапо не як на нахабного нальотника, дивакуватого професора та батька виплодка пекла (читай – Міліка), а просто як на чоловіка.Очима сторонньої людини»[11].

Аналогічна ситуація зображена в творі «Танці в масках»: «Але якимось чином він проліз у Майкові приятелі, тому зараз має нахабство вдиратися в особисті Майкові справи. Судячи з його зачіски та манери носити такі завузькі штани, які тільки здатна витримати протокольна політика банку, де він працює, з того, як іноді він іноді торкається плеча Майка, я зробила висновок, що Джон– гей. А той факт, що він називає мене не інакше, як «ThatRussianbitch», свідчить, що він мене не любить. Гондон підірваний. Я тебе теж не люблю, бебі-Джонні!»[12, с. 65]бачимо доволі негативну конотацію, авторка за допомогою цієї репліки показує типову реакцію на геїв.

Більшість сприймають гомосексуалізм як хворобу, якою можна заразитися та від якої з часом вилікуєшся, схожу думку знаходимо в заочному діалозі Інни та Павла: «Якби я повернувся з вечірки та знайшов у кишенях своїх штанів чоловічі шкарпетки, не знаю навіть, про що б я подумав. Якби поруч зі мною на цей момент була присутня Інна, вона б відразу вказала мені на латентний гомосексуалізм. «А я тебе застерігала», - зауважила б вона, і її вказівний палець косив би в мій бік. Треба було наректи цей палець фалосом, бо він завжди вказує якийсь напрям»[11]. Схожу ситуацію авторка зображує в романі «Танці в масках»: «О, а в тебе, як виявляється, досить пружні сідниці. Хороша форма, молодець! Зазвичай вони нагадували крупу в лантусі. Нарешті ти вдягнув більш-менш пристойні штани, відразу стала помітною їх досить непогана форма. Бо раніше ти носив незрозумілі лантухи, а це...» Джон здригнувся, почувши цей нахабний чоловічий голос, і швидко притулив долоні до сідниць. Коли працюєш у колективі, в якому завжди бракує жінок, можна наразитися на будь-якого збоченця. Цього добра тут було, хоч прірву гати. Джон повернувся побачив Стіна, що стояв перед ним, тримаючи в руках величезного пакета. «Невже Стін – гей?» – майнуло в голові. «От собака,

прикривається тим, що одружений». Джон помітно насупився. «Ти чого?» – запитав Стін, котрий загалом нічого подібного не мав на увазі. «Це яка фірма?» – наблизився й нахилився, щоб прочитати напис на задній кишені»[12, с. 147]авторка, за допомогою цього діалогу, доводить, що навіть в Європі ще не зовсім закріпилися толерантні цінності, дружня порада може сприйматися як домагання.

Також авторка акценту увагу на сприйнятті гомосексуалістів батьками, як відомо дехто з них приймає їх, але дехто навіть викреслює зі свого життя: «Одного разу приятель Льоні (ну, його ім'я тобі ні до чого) подарував Льоні на день народження маленьку коробочку з чимось металевим. І Неоніла подумала, що то сережка. Навіть дві. Іще вона подумала, якщо хлопець хлопцеві на день народження дарує сережку (навіть дві!) в гарній коробочці із золотавою стрічкою, про що це може свідчити. «Це свідчить про те, що Льоня – голубий. Як вона вбивалася, ти б чув. Мамі телефонувала тричі на день, і вночі також. Так плакала, нам всім було її шкода. Вона Льоню любила, а гомосексуалістів дуже не любила, - завжди, коли бачила їх на екрані чи в газетах – плювалася. То виходить, що плювалася вона й на власну кровиночку. Хоча моя мама була здивована огидним ставленням Неоніли до голубих. Маючи такого чоловіка, як Жорік, який за бабами бігає, мов пияк по горілку, треба цінувати, що існують чоловіки, які поза тими справами»[11], на прикладі цього діалогу можемо спостерігати дві типові реакції на «камінг-аут», тобто добровільне виголошення людиною своєї нетрадиційної орієнтації, хтось відчуває огиду та несприйняття людини, як здорової, інші, не дивлячись ні на що, підтримують людину, тобто мислять ширше за європейськими та американськими стандартами.

2.3. ЛГБТ: психологія представників спільноти

ЛГБТ-спільнота в українському суспільстві, незважаючи на створення форумів та проведення парадів, досі сприймається з негативною конотацією, в

праці А.Войтовської вказано: «ЛГБТ-рух є відносно чисельною групою в українському суспільстві, що динамічно еволюціонує та вимагає забезпечення рівних прав із іншими суспільними групами для свого повноцінного функціонування. Натомість, представники ЛГБТ-спільноти піддаються дискримінації як з боку органів державної влади, так й з боку суспільства загалом»[3, с. 49].

В житті кожної ЛГБТ людини є своєрідна точка відліку, яка ділить життя на "до" і "після" – усвідомлення своєї гомо- чи бісексуальної орієнтації або трансгендерності. Людина, яка має гомосексуальну орієнтацію проходить досить важкий шлях прийняття себе, вона вагається, вважає, що це тимчасове явище і т.д., саме ці вагання зображено в творі «Танці в масках»: «В іноземки дивний вираз обличчя, наче вона постійно про щось думає, про щось нетутешнє, що відбувається не в цьому світі? Є люди, котрі притягують пригоди, але я не така. А вона – саме така. Я ж – людина, яка повинна дізнатися правду про тих, хто зваблює пригоди. Ловецька вудочка пригод!

Це – щастя, побачити таку людину, як вона. Вона вродлива. А ще – така струнка, й сідниці в неї зовсім не низькі, на відміну від наших дівчат. Чому Творець прикрутив нам низькі сідниці, а їм такі високі?»[12, с.14] можемо бачити з яким захопленням жінка розповідає про свою ученицю.

Далі авторка більш конкретно описує почуття головної героїні: «Мені соромно, але я простежила за нею і тепер знаю, в якому готелі вона живе. Слід подумати, як передати їй рекламний проспект наших навчальних курсів, а коли це її зацікавить, то я зроблю все, щоб стати її вчителькою. І сама буду витися в неї. У таких, як вона, завжди є чому повчитися таким, як я! Ще ніколи я не бачила людини, яка б настільки причарувала мене. Навіть серед чоловіків, а вона – жінка!

Вона – жінка, і це – чудово. Я навчуся розуміти чужинних жінок, жінок з Космосу, з іншого світу, де немає наших проблем, де інші традиції, я навчуся розуміти жінок, душа яких вільна. Це складніше, ніж навчитися розуміти

пташок, бо пташки – зрозумілі. Адже вони – корейські пташки! Та й узагалі стільки мандрують світом, що можуть проспівати нам будь-що будь-якою мовою! В мене може бути така нагода. Дізнатися про її серце, про її забаганки, про те, як вона подає себе Всесвіту. Я зроблю все, щоб мої мрії та сподівання втілились у життя. Досить. З мене досить! Я відчуваю, що саме від сьогодні в мене не буде жодного приводу сумувати й шкодувати за своїм втраченим життям. Яка чудова знахідка, я знайшла чуже, невідоме життя, чисте життя, яке не повторює життя моїх предків, і тепер буду потрохи пізнавати його. Що може бути кращим за це? Я не просто мандрівниця, не просто спостерігач, я мандрую чужим і таким прекрасним життям, бо в таких жінок, як вона, життя не може бути жахливим, це – неможливо»[12, с.14-15] бачимо надзвичайне захоплення жінки іншою жінкою, але з іншого боку Мей все-таки вагається в своїх почуттях, вона намагається пізнати себе, ким вона є насправді. Через те, що все це написано в формі щоденника здається, що ми ніби спостерігаємо за почуттями Мей зі сторони.

Далі ми бачимо ревності Мей, їй не подобається те, що Неллі віддає перевагу в більш відвертому спілкуванні не їй, а подрузі Неллі – Даризи: «Сьогодні ми обговорювали тему хобі. Вона сказала, що в неї є хобі, але вона не хоче ним із усіма ділитися. Мовляв, це дуже особисте. Я почервоніла через свою нетактовність. Їй стало смішно... Варто сказати, що Неллі залюбки ділиться з Даригою інтимною інформацією. Вони обговорюють чоловіків, я це чула! Зі мною вона зовсім не така. Можливо, через те, що я її викладачка. Людям важко бут відвертими з викладачами, викладачі – наче чужий клас. Якби вона знала, як мені кортить розповісти їй про свої сумніви, поділитися чимось інтимним. Але вона не може цього знати»[12, с.54-55] хоч не зважаючи на те, що Мей має хлопця, їй все одно кортить дізнатися більше про українку Неллі, можемо стверджувати, що авторка відтворила популярну (часто показують в фільмах та серіалах) модель бісексуальної людини. Як відомо, багато одружених чоловіків та заміжніх жінок, які ідентифікують себе як

гетеросексуалів, мають сексуальні фантазії з людиною своєї статі. Деякі навіть беруть участь в періодичних одностатевих іграх і задаються питанням, чи дійсно вони гетеросексуали? Саме це явище має назву бісексуальність, на прикладі цього твору можемо бачити конкретний випадок з життя, яких в наш час вдосталь. Також ще одним «доказом», який свідчить про бісексуальність Мей були її випадки з життя: «Я переписувалася з дівчатками з Чехословаччини, Польщі та Болгарії. То були Марта, ще одна Марта та Розалінда. Все було так невинно. Вони надсилали мені перебивні картинки з героями мультиплікаційних фільмів, листівки, марки, маленькі подарунки, я теж щось їм надсилала, свого роду дівчачі скарби. Але все скінчалось, коли я надсилала свою фотокартку, і її помічали їхні хлопці. Тоді дівчата ставили хрест на нашому славному листуванні...»[12, с. 183].

Знову (також в творі «Забавки з плоті та крові») авторка зображує вагання людини з нетрадиційною сексуальною орієнтацією: «Сьогодні я вирішила показати їй Донга. Не знаю, навіщо мені це було потрібно. Можливо, мене бентежить її погляд, яким вона начебто каже мені, що все про мене зрозуміла. Останнім часом я не можу ні про що думати, окрім неї, і знаю, що це виглядає дивним. Так, це дуже дивно, коли одна жінка пильнує за іншою... Я розумію, що вона (й не тільки!) може подумати, що я... на, я не можу такого писати. Ганьба»[12, с. 56] саме з цього етапу починається процес прийняття людиною своєї орієнтації, який, на жаль, через несприйняття суспільства може стати переломним.

Авторка за допомогою «образу» щоденника дає нам можливість проникнути в думки людини з нетрадиційною сексуальною орієнтацією: «Я випила трав'яного чаю, і все-таки повертаюся до писання. Це – мій щоденник, тут я можу бути відвертою навіть у дуже інтимних питаннях. Відтак... Я розумію, що про мене можуть подумати, що я... Боже. Як про це написати пристойно? Що я надаю перевагу жінкам. Так нормально? Боже, якщо ти мене бачиш, перетвори мене в наступному житті на щось таке, що не могло б

червоніти. Приміром, на лампу. Я ніколи не надавала переваги жінкам, у мене навіть немає таких знайомих. Я не знаю жодної жінки, яка навіть подумки могла б зважитись натаке. От скажімо, Кім – вона дуже вільна у виборі партнерів... Я постійно відволікаюсь. Я вирішила показати Неллі Донга, щоб вона припинила... Ні, не так. Щоб я сама не сприймала її посмішок, ніби вона вважає мене збоченкою. Бо коли показуєш свого хлопця, до того ж такого симпатичного, як Донг (а він дуже симпатичний, це помічають навіть іноземці), наче говориш: «Зі мною все гаразд. Бачиш, у мене є гарний хлопець, тому я не можу бути такою... не можу»[12, с. 56-57]авторка на цьому прикладі показує другий типовий етап сприймання людиною своєї нетрадиційної сексуальної орієнтації –заперечення, бачимо, що Мей намагається за допомогою свого хлопця бути «нормальною» в очах оточуючих та своїх, але зрозуміло, що це всього лиш маска.

Далі авторка показує позицію «жертви» (як вона себе позиціонує) Мей – Неллі: «Мей ревнує мене до Дариги. Це дуже смішна ситуація, Мей начебто хоче привласнити мене, до речі, я знала багато вчителів, яким було важливо, що ти – саме його учень. До того ж вона піддається на провокації, коли я нахиляюся до Дариги, аби бовкнути якісь дурниці, вона смикається і починає смикати мене... Мей хоче мене чути. І викликає першою. Завжди»[12, с. 89]. Часто буває, що «інша» сторона, так би мовити, пари маніпулює почуттями партнера та знущається над ним, знаючи про почуття іншого: «Мей тебе хоче», – сміється Дарига. «Ні», – миттєво виправляю я її. «Мей хоче знати, як то буває, коли я хочу». І ми знову заходимося в істеричному реготі. Мей спостерігає за нами своїми загадковими східними очима. Не позаздрила б я тому, хто отримав Мей як ворога, Мей кохає до самозречення, Мей ненавидить до самого кінці»[12, с. 90].

За допомогою ревнощів Мей, які перетворюються в шпигунство за Неллі, авторка зображує психологію героїні, ми маємо змогу відчувати її злість, нерозуміння ситуації та т.п., також важливим є те, що все це ми дізнаємося ніби

з щоденника, що додає більшої інтимності стосункам героїні та реципієнта: «Вона ходила містом, а я ходила за нею. Вранці вона бігала біля готелю, вітаючись з іншими побігайцями, його там не було, вона його й не чекала, бо була дуже просто вдягнута. Спортивні сині шорти, проста і зовсім не сексуальна біла майка, волосся зібране у хвіст, звичайні кросівки. Вдень вона ходила по салонах. Потім пішла в басейн з Даригою та масажисткою одного із салонів, там вони стирчали дуже довго... Ввечері вона довго не виходила з готелю. Не знаю, що вона робила, я намагалася побачити з вікон своєї квартири, але в неї були опущені жалюзі. Та вона була там, у номері, і викрикувала своє тремтяче «алло», коли я їй телефонувала. Потім я її побачила. Вона була вдягнута в білі джинси та яскраву майку. Вона всілася в таксі, мені пощастило, я сіла в наступне і вирушила за нею. Вона прямувала в Ітхевон. Там вона заходила до барів, вітаючись із багатьма людьми, щось запитувала в них, іноді замовляла собі питво. Я також налягала на коктейлі, це було чудовим прикриттям»[12, с. 163-164] на перший погляд може здатися, що Мей збожеволіла, але авторка зображує типовий стан закоханої людини, яка одержима об'єктом свого захоплення, вона хоче знати де й з ким знаходиться її кохана людина.

Далі авторка описує реакцію Мей на хлопця Неллі: «Вони гуляли півночі. І я також. Він помітив мене, але не став мене їй показувати. Просто кивнув оком і зауважив, що хтось тривалий час перебуває поруч, хоч я була переконана, що він мене добре запам'ятав. У нього хороший зір, і він дуже уважний до того, що відбувається навкруги. Він сміється з її жартів, але не випускає з поля зору нічого. А щодо Неллі я могла не хвилюватися, вона зараз навряд чи могла бачити щось інше, крім нього. Вже коли я прийшла додому, прослідкувавши за нею аж до готелю, чого вона, звичайно, не помітила, я сказала собі: «Досить, Мей, це схоже на божевілля, зупинися. Живи своїм життям, не живи чужою грою та чужим болісним коханням». Я була переконана, що це кохання – болісне. Таке саме, як у їхніх європейських

книжках, що дарує щастя, а закінчується відчаєм. Та я розуміла, що обманюю себе і вже нездатна зупинитися. Навряд»[12, с. 163]. Модель цих стосунків можна назвати типовим прикладом невзаємного кохання, одна сторона здогадується про почуття іншої, але не відповідає взаємністю, але ще гірше: може глузувати з неї та за рахунок людини підвищувати свою самооцінку і т.п. Друга сторона морально страждає, порпається в своїх почуттях, сумнівається щодо своєї орієнтації та змушує себе забути цю людину, але, як бачимо на прикладі Мей, в неї це не виходить. Вона намагається завжди бути з Неллі: «Все одно я пішла під готель. Стояла і дивилася вгору, на її освітлені вікна. Потім світло згасло, але вона з готелю не вийшла. Я постояла ще трохи, потім зателефонувала в номер, слухавку не брали. Не знаю чому, трохи згодом я пішла до готельного ресторану, наче щось мене туди. І побачила їх, вони сиділи, але кожен був сам по собі. Наодинці з собою»[12, с. 167].

Фактично, можна сказати, що авторка описує історію нещасливого кохання, яке з самого початку не мало шансів на щасливий кінець: «Лише сьогодні я нарешті побачила Неллі. Вже більше не могла залишатися ввечері вдома, тому зателефонувала Юн та іншій подрузі Хегьон і запропонувала їм погуляти. Вони дуже зраділи, мені навіть було соромно, бо я зовсім забула про своїх подруг, хоча завжди обурювалася тими, хто забував своїх подруг через кар'єру або хлопців. А сама? Сама перестала цікавитися своїми подругами через захоплення іншим життям. Грою, як каже Донг... І саме тоді я побачила Неллі. Вона стояла майже поруч, притулившись до Вишневого Хлопця»[12, с. 170-171].

Далі ми бачимо внутрішній монолог Мей, який дає нам можливість зрозуміти, як сильно вона страждає: «Я нічого не можу зробити, мені не вдається нічого зробити. Що я можу вдіяти? Що я мушу вчинити? Як запобігти, відсторонити біду? Тим більше – чужу, тим більше – незрозумілу? Цілком можливо, що ця біда існує лише в моїй уяві. Чим я можу зарадити? Чи я повинна, чи маю право? Я нічого не можу писати, тощо ж тоді я пишу? Нічого.

У мене немає жодних можливостей, я перебуваю між нелюдським відчаєм та апатією до власного життя. «Дівчина засмучує батьків двічі, перший раз, коли народжується, другий раз, коли виходить заміж», – так стверджує наше прислів'я. То може не засмучувати батьків вдруге? Може, просто вмерти? Мені слід умерти, я заплуталася, сама в собі заблукала, моя поведінка хибна і недостойна, думки незграбні, як і я сама»[12, с. 173]. Далі авторка більш конкретно описує муки Мей, ми можемо бачити її переживання за Неллі, як вона переживає розлуку з нею, завдяки риторичним запитанням досягається ефект діалогу героїні з читачем: «Я не знаю, що з тобою сталося, хоча, мабуть, я знаю трохи більше за тебе. Тому що коли ти була непритомна, я божеволіла від розпачу та безпорадності, однак мій мозок фіксував усе. Хочу зазначити, що майже всі відомості про тебе я витягувала з інших і нафантазувала сама, навряд вони тобі допоможуть, але хто про це може знати з упевненістю? Я і далі стежила за тобою, але не з цікавості, а через мою турботу про тебе, все одно, вибач мені і за це, якщо це можливо»[12, с. 197], як бачимо психологія гомосексуальної людини значно відрізняється від психології гетеросексуальної людини. Людина, яка має гетеросексуальну орієнтацію не має уявлення щодо того, що відчуває людина з нетрадиційною сексуальною орієнтацією, а саме про сумніви щодо свого психічного здоров'я, неприйняття себе, боязнь того, що хтось дізнається про твою орієнтацію та почне глузувати з тебе або навіть шантажувати та т.д.

Після такого досить напруженого наративу, авторка зображує період адаптації Мей до нормального життя та її заочні розмови з Неллі: «Завтра ти отримаєш усі свої речі, що зберігалися в нас, і цей щоденник. А ще маленьку квітку, ту саму, жовто-білу, я зберігала її для тебе, я пам'ятаю, звідки вона опинилася в твоїй кишені. Я не знаю, що ти думаєш про мене. Я не знаю, чи відчуєш ти біль або радість, чи допоможуть тобі хоч трохи мої нотатки. Але мені дуже хотілося, щоб ти не думала про мене погано, щоб не злилася, не обурювалася моєму втручання, тому що ти відкрила переді мною не тільки

інший світ, а й насамперед мене саму, а ще – Донга. Ти навчила мене інакше дивитися на звичайні речі, навчила мене терпінню, розуміння того, що ми не маємо права намагатися налагоджувати або влаштовувати своє життя за рахунок життя іншої людини. Ти навчила мене багатьом речам, а натомість я не спромоглася навчити тебе навіть корейської мови»[12, с.202]. Можемо стверджувати, що така модель стосунків здебільшого притаманна жінкам, вони у спробах віднайти себе не змінюють своє буття, а лише вдягають доречні маски, тому бачимо, як Мей стежить за чужим життям, тому що для неї це виявляється єдиним можливим способом прожити своє власне. Далі ми бачимо реакцію Неллі на той щоденник: «Він помічає, що вона зовсім не здивована. «Це щоденник учительки Мей?» – запитує вона. «Так, її. А ще там була оця квітка». Він простягає їй тендітну висушену біло-жовту дрібну квіточку, вона обережно вміщує її на долоні й намагається відчутти її запах. «Чим пахне?» – запитує він. «Моїм минулим життям», – тихо відповідає вона. «Щоденник?» – запитує вона, і він простягає їй зошит, облямований жовтою шовковою тканиною, на якій гомонять чудернацькі вишиті птахи. «Залиш мене одну, будь ласка», – просить вона Джона, і він миттєво виходить, тихо закривши за собою двері»[12, с. 209]. Етап розставання авторка зображує досить чуттєво, вона застосовує образи, які символізують розлуку: жовтий колір та птахи, як відомо жовтий колір асоціюється з розставанням. Також символічним є те, що Мей віддає Неллі свій щоденник, це сприймається ніби символ їхнього своєрідного кохання.

Неллі також відповідає взаємністю на почуття Мей, але вже після того, як вони вже не бачать одна одну: «На прощання дивлюся в дзеркало, за вікном на мене чекає машина, і коли сяду в цю машину, поруч із чоловіком, що начебто мене кохає, я розпочну своє нове життя. На столику біля свого ліжка я лишаю маленьку коробку з дорогим взуттям крихітного розміру та маленьким флаконом із лаком для нігтів кольору стиглих вишень. Усе це для Мей. А ще я залишила їй солом'яну листівку, на якій, якщо її відкрити, можна побачити

кілька надряпаних мною слів. «Annyeonghasimnikka!Hi, Seoul, Poveyou!»І я переконана в тому, що цих слів буде достатньо для того, щоб викликати сором'язливу та беззахисну посмішку в шановної вчительки Мей»[12, с. 210].

Як ми зазначали раніше в гомосексуальній парі є той, хто розуміє свою орієнтацію, приймає себе і є той, хто шукає себе:«Я чудово розумію, що мій потяг до Джона – це був потяг іншої жінки, не мене. ...Тому що я вчасно зрозуміла, що такі дівчата, як я, повинні спочатку віднайти самих себе, а тільки потім знаходити когось іншого. І тільки тоді вогонь звільнить нас і прийме нашу маску»[12, с. 210-211]. Бачимо, що завдяки Мей Неллі починає усвідомлювати хто вона є, робити самоаналіз, в ході якого доходить висновку, що все життя вона грала роль, яку їй нав'язало суспільство.

Загалом, ми можемо зробити висновок, що психологія гомосексуальної людини надзвичайно складна та потребує чіткого та поступового аналізу, особливо у випадку дітей та батьків. Більш усвідомлену позицію мала Мей, адже одним з чинників, що допомагає усвідомити себе геєм або лес бійкою є власний гомосексуальний досвід. Це може бути підліткове сексуальне експериментування, випадковий збіг обставин або свідомий пошук партнера у дорослому віці. Хоча,сексуальний контакт – це зовсім не обов'язково: у багатьох розуміння своєї гомосексуальності приходило після сильної, болісної закоханості у людину своєї статі, про яку та або той могли навіть не здогадуватися. Саме приклад цієї ситуації досить детально описано в творі, який ми аналізували. Але й наявність гомосексуального досвіду в поєднанні з сильним потягом до своєї статі ще не означає визнання себе геєм або лесбійкою: сексуальна поведінка та самоідентифікація – різні речі.

ВИСНОВКИ

Досліджуючи прозу Л.Денисенко ми дійшли до висновку, що проза авторки дуже розмаїта в художньо-поетичному плані та має широку гендерну проблематику, яка виражається в проблемі порушення прав осіб з квір-ідентичністю та ЛГБТ-спільноти. В результаті нашого дослідження були виконані такі завдання.

Розтлумачено поняття «квір-ідентичність», яке є надзвичайно складним, адже має значну специфіку, людина з квір-ідентичністю має складну психологію. Вона сприймається в суспільстві неоднозначно, частіше негативно, адже не всі знають, що означає це поняття. Для людини з квір-ідентичністю немає таких понять, як гендерні ролі та категорії фемінності та маскулінності, тоюто людина обирає сама ким їй бути. Квір-ідентичність – це основне поняття квір-теорії, науки яка нещодавно увійшла в український науковий обіг та стала цікавити дослідників (а саме з часів третьої хвилі фемінізму).

Досліджено методологію «квіру» та названо його дослідників (зарубіжних та українських). Термін «квір» почав використовуватися в XIXст., але в більш вузькому значенні, а саме на позначення жінкоподібних чоловіків, гомосексуальних практик, що вважалося відхиленням від моральних, медичних та соціальних норм і мало образливу ідентифікацію та маргіналізувало людину у суспільному середовищі, тобто мало образливу квінтесенцію. Дослідження «квіру» і відповідно його методологія бере початок з гендерних студій, тобто з науки, яка досліджує відтворення, формування та репрезентацію статі в її соціальних вимірах. Методологія квіру досить складна через те, що цей термін «пройшов»неоднозначний шлях, за його допомогою стали акцентувати увагу на умовності і хиткості меж будь-яких чітких визначень гендерних ідентичностей, які знаходять вираження у найрізноманітніших поведінкових практиках.

Проаналізовано складові поняття «квір», яке означає заперечення як гетеросексуальності, так і гомосексуальності, але перш за все, квір заперечує явище гетеросексуальності. Первинно «квір» використовували як образливе слово, але поступово люди, які не вважають себе ні жінкою, ні чоловіком почали себе так називати, в перекладі «квір» означає дивакуватий. Переважно квір характерний для геїв, лесбійок, транссексуалів, пансексуалів, бісексуалів та т.д.

З'ясовано складові поняття «квір» на конкретних прикладах з прозових творів авторки. Приклади «квіру» знаходимо в героях творів письменниці, ці образи транслюють головні засади квір-теорії: вільне мислення та право людини бути тим, ким вона є насправді, а не жити за загальноприйнятими правилами. Психологія цих героїв зрозуміла не кожному, в деяких випадках ми бачимо толерантне ставлення до них, в деяких – ні. Треба зазначити, що це цікаві особистості, авторка досягає максимально розуміння читачем квір-людини за допомогою залучення внутрішніх монологів героїв («Забавки з плоті та крові»). Але також авторка показує іншу сторону квіру, а саме ставлення суспільства до цих осіб, адже це також має великий вплив на свідомість людини з квір-ідентичністю. Проблема толерантності є значимою в квір-теорії, суспільство, яке не досвідчене, може будь-якими діями, а саме моральним насиллям, тобто булінгом, та фізичним, спровокувати людину з квір-ідентичністю замкнутися в собі, але найжахливіше, коли людина через несприйняття її родиною (в багатьох випадках) та суспільством може скоїти самогубство.

Показано специфіку образів, в яких наявні елементи «квіру». Проаналізований нами матеріал дає змогу констатувати, що поява квір-персонажів на сторінках сучасних українських романів є одним із засобів вписування нашої літератури в загальноєвропейський та американський контекст. Герої зображуються не епатажними чи надмірно еротизованими – вони показані як звичайні середньостатистичні люди, здебільшого середнього

віку. Цих героїв у першу чергу хвилюють психологічні проблеми, які характерні для кожного, а власна сексуальна орієнтація («Танці в масках») є просто ще одним виявом любові загалом і відстоюванням права на таку любов.

Велику увагу авторка приділяє питанню толерантності щодо людей з квір-ідентичністю. Нетрадиційна сексуальна орієнтація показана в прозі авторки, як буденне явище, якого не потрібно боятися, а потрібно ставитися з розумінням («Майя та її мами»), але українське суспільство ще не повністю готове до сприйняття ЛГБТ-спільноти. На нашу думку, Л.Денисенко є визначною авторкою сьогодення, адже вона має в пріоритеті європейські цінності, які намагається донести до українського читача за допомогою своїх творів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аусландер Л. Женские + феминистские + лесбийские-гей + квир исследования = гендерные исследования? *Введение в гендерные исследования*. Ч. II: Хрестоматия. Харьков: ХУГИ, 2001; Санкт-Петербург: Алтея, 2001. С.63-92.
2. Бондарчук Я. Актуальність трансгендеру. Гендер та культурологія: гендерні дослідження феноменів культури: збірн. матеріалів круглих столів. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. С.18-24.
3. Войтовська А. ЛГБТ-спільнота в Україні: реалії. *«СОЦІОПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи»*. 2018. Вип. №7. С.45-49.
4. Воронцов Д. Гендер и квир: novum organum российской социальной психологии, или "приличные" термины для "неприличного" предмета. *Социальная психология и общество*. 2014. Том. 5, № 4. С.14-28.
5. Галберстам Д/Д. Маскулінність без чоловіків (передмова до книжки «Жіноча маскулінність»). *Критика феміністична: східноєвропейський журнал феміністичних і квір-студій*. 2019. № 2. С. 42-78. URL: <https://feminist.krytyka.com/ua/articles/maskulinnist-bez-cholovikiv-peredmov-a-do-knyzhky-zhinocha-maskulinnist>(дата звернення: 01.10.2019)
6. Голобородько Я. Таня Малярчук – місіонерка візій. *Слово і час*. 2010. №2. С. 83-89.
7. Гудима Д. Антропологічні сюжети у практиці Страсбурзького суду(на прикладі захисту прав «квірів»). *Право України*. 2011. №7. С. 33-41.
8. Девиантность – что это такое, реакция общества и виды. URL: <https://psychologic.ru/deviantnost/>(дата звернення: 09.09.2019)
9. Денисенко Л. Забавки з плоті та крові. URL: <https://www.rulit.me/books/larisa-denisenko-zabavki-z-ploti-ta-krovi-read-340504-1.html>(дата звернення: 02.09.2019)

10. Денисенко Л. Майя та її мами. URL: https://vydavnytstvo.com/wp-content/uploads/book_Maja_final_lowres.pdf(дата звернення: 02.09.2019)
11. Денисенко Л. Сарабанда банди Сара. URL: <http://ukrcenter.com/Література/Лариса-Денисенко/26625/Сарабанда-барди-Сари>(дата звернення: 02.09.2019)
12. Денисенко Л. Танці в масках. Роман, 2-е вид. Київ : Нора-Друк, 2015. 212 с.
13. Джагоз А. Введение в квир-теорию. Москва : Канон; Реабилитация, 2008. 208 с.
14. Джокьякартские принципы. Принципы применения международно-правовых норм о правах человека в отношении сексуальной ориентации и гендерной идентичности. URL: http://www.yogyakartaprinciples.org/principles_ru.pdf(дата звернення: 11.09.2019)
15. Жеребкина И. "Queer-идентичность" в контексте проблемы неосексуальности: Ив Кософски Сэдживик и Элизабет Гросс. *"Прочти мое желание..." Постмодернизм. Психоанализ. Феминизм.* Москва: Идея-Пресс, 2000. 256 с.
16. Журавльова Г. Принцип рівності та заборони дискримінації у конституційному праві: монографія. Запоріжжя : Статус, 2017. 322 с.
17. Квір? Цисгендер? Драг? URL: <https://kreativ.im/kvir-tsyshender-drah/>(дата звернення: 12.10.2019)
18. «Квір-арт, hestoriesta емансипативні стратегії» - конспект лекції Ізабель Альфонсі. URL: <https://supportyourart.com/words/quir> (дата звернення: 11.10.2019)
19. Кісь О. Дефініції фемінізму. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. 2000. № 17. С. 14-21.
20. Киммел М. Гендерное общество. Москва: РОССПЭН, 2006. 464 с.
21. Кобзін Д., Черноусов А. Нетолерантна діяльність та організації в Україні. Результати соціологічного дослідження. Харків: ХІСД, 2008. 29 с.

22. Кон И. Лунный свет на заре: Лики и маски однополой любви. Москва: Олимп, 1998. 425 с.
23. Кондаков. А. А зачем все это нужно? Квир-теория на службе науки и политики . *Квир-сексуальность: политики и практики*. Минск: Галіяфы, 2014. С. 12-20.
24. Копилова Н. Гендерна ідентичність у соціокультурному контексті сучасності: трансформація сприйняття «чоловічого» та «жіночого» в культурі. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2017. Вип. №20. URL: www.seanewdim.com (дата звернення: 22.09.2019)
25. Луценко Л. Структура гендерної нарації (на матеріалі прози Елізи Гейвуд) : автореферат дис. канд. філол. наук : спец. 10.01.06 – теорія літератури; Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2014. 20 с.
26. Малахова О. Толерантність – цінність у глобалізованому світі. *Філософія*. 2014. Вип. № 10, С. 47-53.
27. Марценюк Т., Коленік В. Дискримінація за гендерною ідентичністю в Україні на прикладі транс гендерних людей. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2014. Вип. №2, С. 95-105.
28. Марценюк Т. Крос-культурний аналіз ставлення населення до геїв та лесбійок: Україна, Швеція, Іспанія, Угорщина та Німеччина. *Український соціум*. 2014. № 1(48). С. 31-43.
29. Марценюк Т. ЛГБТ сім'ї в Україні: відтворення патріархату чи альтернатива владному дискурсу? *Наукові записки НаУКМА*. 2012. Т. 135: Соціологічні науки. С. 50-58.
30. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експертом аналітичних центрів. Київ, 2014. 65 с.
31. Марчишина А. Квир- і транс-ідентичність: вербалізація плюралізованої гендерної дуальності в постмодерністському художньому тексті. *Науковий журнал Львівського державного безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2017. № 1, С. 38-43.

32. Марчишина А. Гендерна ідентичність у квір-теорії: історія та методологія поняття. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* №32, 2018. С. 81-83.
33. Мельник Т. Гендер як наука та навчальна дисципліна. *Основи теорії гендеру: навч. посіб.* Київ: К.І.С., 2004. 250 с.
34. Могутин Я. Кучер русской литературы. Интервью с Саймоном Карлинским. Санкт-Петербург: Лимбус-Пресс, 2001. С. 94–112.
35. Не «він» і не «вона»: рух на підтримку не бінарних займенників. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2015/12/151210_beyond_he_she_sx(дата звернення: 22.11.2019)
36. Номеровская А. Проблема нормативности в дискурсу квир-теории. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики.* Тамбов:Грамота, 2014. № 11 (49): в 2-х ч. Ч. II. С. 125-128. URL: www.gramota.net/materials/3/2014/11-2/34.html(дата звернення: 10.10.2019)
37. Прихід В. "Майя та її мами": скандал через книжку затьмарив старт Форуму видавців у Львові. URL: <https://p.dw.com/p/2jgre>(дата звернення: 11.10.2019)
38. Раутон Р. Современный психоанализ и гомосексуальность. *Тематический портал "Лабрис".* 2008. URL: <http://labrys.ru/node/4734> (дата звернення: 13.09.2019)
39. Рябченко М. Квір-ідентичність у сучасній українській прозі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика.* 2016. Вип. 1(26).С.14-18.
40. Стребкова Ю. Інтерсекційна стигматизація: феномен квір–духовності в Україні. *Українознавчий альманах.* Вип. 20. 2017. С. 103-108. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>(дата звернення: 12.11.2019)
41. Суковата В. Квір-ідентичність у популярній культурі Заходу й України: порівняльний аналіз. *Культура України.* 2010. Вип. 31. 10с.

42. Титаренко Т. Соціальна психологія особистості. Основи соціальної психології. Київ : Міленіум, 2008. С. 377-440.
43. Ткалич. М. Гендерна психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2016. 253 с.
44. Українські гомосексуали і суспільство: взаємне проникнення. Огляд ситуації: суспільство, держава і політики, ЗМІ, правове становище, гей-спільнота . *Центр «Наш світ»*. Київ : Атопол, 2007. 88 с.
45. Фуко М. История сексуальности. Т.1: Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Москва: Касталь, 1996. 448 с.
46. Червінська Т. Квір-теорія в предметному полі гендерних досліджень: специфіка та концептуальні засади. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2015. Вип. № 4, С. 59-65.
47. Чернецький В. Ми маємо присутність квір-тематики в нашій традиційній літературі. URL: https://uropau.org/ourview/ourview_2575.html (дата звернення: 24.10.2019)
48. Шевченко З. Словник гендерних термінів. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. URL: <http://a-z-gender.net/ua/kvir.html>(дата звернення: 17.10.2019)
49. Шелюк Л. Толерантність і авторитет у системі ціннісних орієнтацій особистості. *Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія*. 2014. №36. С. 57-64.
50. Шувалова І., Позднякова А., Барліг О. 120 сторінок содому. Сучасна світова лесбі/гей/бі література. Квір антологія. Київ: Критика, 2009. 153 с.
51. Щотка О. Гендерна психологія: навч. посіб. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. 358 с.
52. Щурко Т. Гомофобія в освіті, или Почему так сложно быть другой(им)? URL:https://neurope.eu/article/2012/05/17/gomofobiya_v_obrazovanii_ili_pochemu_tak_slozhno_byt_drugoiim(дата звернення: 13.10.2019)

53. Як українська дитяча книга про толерантність спровокувала агресію. URL: <https://realist.online/article/yak-ukrayinska-dityacha-kniga-pro-tolerantnist-sprovokovala-agresiyu>(дата звернення: 23.10.2019)
54. Berlant L., Warner M. Sex in Public. *Critical Inquiry*. 1998. 24 (2), P. 547–566.
55. Garber M. *Vested Interests: Cross-Dressing and Cultural Anxiety*. New York:Routledge, 1997. 498 p.
56. Grosz E. *Perverse Desire.Space,Time, and Perversion:Essays on the Politics of Bodies*. New York & London :Routledge, 1995. P. 141-227.
57. Karlinsky S. *The Sexual Labyrinth of Nikolai Gogol*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1992. 344 p.
58. Kremlin's Regulators Demand Media to Portray Gays as Deviants & Perverts. URL :<http://spectrumhr.org/?p=1821> (дата звернення: 24.09.2019)
59. Lauretis T. Queer Theory: Lesbians and Gay Sexualities: An Introduction. *Differences: A Journal of Feminist Cultural studies*. 1991. P. 71-97.
60. Peters W. Rupturing Identity Categories and Negotiating Meaning of Queer.*CanadianWomanStudies*. 2010.P. 102-107.